

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vybrané právní aspekty rozvodu manželství

Autor práce: Lukáš Langer
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: Kombinované studium
Vedoucí práce: Mgr. Bc. Josef Kříha
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2020

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova 6, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Lukáš Langer
Studijní program: Bezpečnostně právní činnost
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: Kombinovaná
Místo studia: Příbram

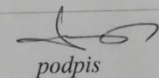
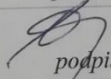
Název bakalářské práce: **Vybrané právní aspekty rozvodu manželství**

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: **Divorce of Marriage in Terms of Legal and Social Consequences.**

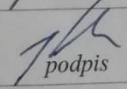
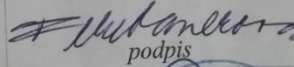
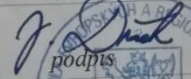
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vedoucí bakalářské práce (jméno a příjmení, titul): Mgr. et Bc. Josef Kříha
Datum zadání bakalářské práce: říjen 2019

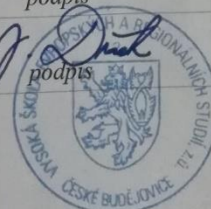
Cíl bakalářské práce:

Hlavním cílem bakalářské práce (dále jen „práce“) je na základě „*de lege lata*“ stavu účinné právní úpravy zkoumané tématické oblasti, formou zájmového teoreticko-praxeologického vhledu analyzovat právní aspekty institutu rozvodu manželství a vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem v České republice. Vedlejším cílem práce je rámci užitých kvalitativních výzkumných technik, tj. např. řízených rozhovorů směřovaných k dotčeným orgánům veřejné správy, např. Policie ČR a OSPODu či přílehlavých kasuistik vyhodnotit možnosti jejich aplikačních postupů v intencích zkoumaného tématu, včetně návrhů možných zefektivňujících opatření.

Student: Lukáš Langer, DiS.	31.10.19 datum	 podpis
Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Josef Kříha	10.11.2019 datum	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	22.11.19 datum	 podpis
Prorektorka pro studium a vnitřní záležitosti: RNDr. Růžena Ferebauerová	25.11.19 datum	 podpis
Pověřený rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	2.12.2019 datum	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce – v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS a v tištěné podobě knihovnou VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucího a oponentů práce i záznam průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Bc. Josefu Kříhovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Bez jeho podpory by práce postrádala svůj smysl.

Abstrakt

LANGER, L. *Vybrané právní aspekty rozvodu manželství: bakalářská práce.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2020, 60 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Bc. Josef Kříha.

Klíčová slova: rozvod, manželství, trestní zákoník, občanský zákoník, vyživovací povinnost, výživné, zanedbání povinné výživy.

Věcná část bakalářské práce (dále jen „práce“) na téma *Vybrané právní aspekty rozvodu manželství* sumarizuje podstatné informace týkající se dané problematiky, a to z hlediska teoretického a praktického diskursu, konkrétně problematiky rozvodu manželství a přečinu zanedbání povinné výživy.

Věcná část „práce“ je rozložena do devíti kapitol, jež některé mají i své subkapitoly.

Teoretická část „práce“ v rámci jednotlivých subkapitol vymezuje základní pojmosloví a východiska zkoumané tematické oblasti. V rámci návazných subkapitol objasňuje problematiku rozvodu manželství a vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem v České republice a úžeji demonstruje přečin zanedbání povinné výživy. V závěru teoretické části se autor zabývá i psychologickými aspekty, které nastávají v době rozvodu manželství.

Empirická část „práce“ se věnuje návazně a rozšiřujícím způsobem za užití kvalitativní výzkumné techniky, tj. řízených polostrukturovaných rozhovorů a tematicky přílehlavých kazuistik směřovaných k „dotčeným orgánům“ veřejné správy, např. Policii ČR, konkrétně obvodnímu oddělení policie (dále jen „OOP“) a služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen „SKPaV“) a orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) a má ambici demonstrovat zájmově reflektované sociální či psychologické dopady na respondenty po rozvodu manželství, jak po stránce psychické, tak po stránce zajištění potřebné výchovy a výživy.

Součástí práce jsou rovněž kvantitativní ukazatele demonstrující rozvodovost a přečiny zanedbání povinné výživy v daném časovém úseku. V rámci samostatných závěrečných subkapitol „práce“ budou navrženy možné „de lege ferenda“ změny legislativní úpravy v oblasti úhrady výživného, které by mohly přispět k efektivnějšímu výběru finančních částek za neplacení výživného.

Abstrakt

LANGER, L. *Selected legal aspects of divorce: bachelor thesis*. České Budějovice: Institute of European and Regional Studies, 2020, 60 pp. Supervisor: Mgr. Bc. Josef Kříha.

Key words: divorce, marriage, criminal code, civil code, maintenance obligation, alimony, malpractice.

The main part of the bachelor thesis (hereafter referred to as the "thesis") on the topic Selected Legal Aspects of Divorce of Marriage summarizes essential information concerning the issue, namely from the theoretical and practical point of view, specifically the issue of divorce and malpractice.

The substantive part of the "work" is divided into nine chapters, some of which also have their subchapters.

The theoretical part of the "work" within the individual subchapters defines the basic terminology and starting points of the studied thematic area. In the following subchapters it clarifies the issue of divorce of marriage and the maintenance obligations of parents towards children in the Czech Republic and more closely demonstrates the offense of neglecting compulsory nutrition. In the conclusion of the theoretical part, the author also deals with psychological aspects that occur at the time of divorce.

Empirical part of work deals with managed semi-structured talks directed to public authorities concerned, eg The European Union. Police of the Czech Republic and OSPOD, which are carried out by a used quantitative research technique, or tight-fitting case reports, which aim to determine the effects on respondents after divorce, both psychologically and in terms of the necessary education and nutrition.

Statistical data are also part of the work. In the form of partial and generalized outputs of work, possible "de lege ferenda" amendments to the legislative arrangements in the field of maintenance payment will be proposed, which could contribute to more efficient collection of financial amounts for non-payment of maintenance.

Obsah	
Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce.....	11
2 Základní pojmosloví a východiska zkoumané oblasti	12
2.1 Pojem rodina.....	12
2.2 Vznik rodiny.....	12
2.3 Základní funkce rodiny	12
2.4 Pojem rodič.....	13
2.5 Pojem dítě.....	14
3 Manželství.....	15
3.1 Pojem manželství	15
3.2 Vznik manželství.....	15
4 Rozvod manželství v optice historické retrospektivy	17
4.1 Současná právní úprava rozvodu manželství	19
4.2 Zákonné podmínky rozvodu manželství	19
4.3 Sporný rozvod	20
4.4 Nesporný rozvod	21
4.5 Rozvod s tzv. tvrdostní klauzulí (ztížený rozvod).....	22
5 Psychologické dopady rozvodu.....	26
5.1 Psychologické dopady rozvodu na rodiče	26
5.2 Psychologické dopady rozvodu na dítě	27
6 Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem po rozvodu manželství.....	29
6.1 Pojem vyživovací povinnost	30
7 Zanedbání povinné výživy z pohledu činnosti policejního orgánu	31
7.1 Přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku	31
7.2 Zvláštní ustanovení o trestání podle § 196a trestního zákoníku	32
7.3 Zvláštní ustanovení o účinné lítosti podle § 197 trestního zákoníku	33
Empirická část.....	34

8	Řízený rozhovor s respondenty z rozvedené rodiny	35
8.1	Profil respondentů	35
8.2	Struktura rozhovoru	36
8.3	Řízený rozhovor s pracovníci OSPODu.....	41
9	Situační příklady.....	44
9.1	Situační příklad z aplikační praxe č. 1.....	44
9.2	Situační příklad z aplikační praxe č. 2.....	47
9.3	Nejčastější chyby policejní orgánu.....	49
9.4	Názor na zálohované výživné formou rozhovoru	50
	Závěr.....	53
	Seznam použitých zdrojů	56
	Seznam zkratk	59
	Seznam tabulek	60

Úvod

Volba tématu bakalářské práce „Vybrané právní aspekty rozvodu manželství“ (dále jen „práce“) byla determinována praxeologickými zkušenostmi zpracovatele, který je aktuálně služebně zařazen u Krajského ředitelství Policie, Jihočeského kraje, Územní odbor České Budějovice, obvodní oddělení České Budějovice – Suché Vrbné, ve služební hodnosti inspektor, na pozici dozorčí služby. Rozvodovost a s ní spojené právní a následně i psychologické aspekty jsou stále častějším problémem dnešní společnosti, neboť následky rozvodu manželství si do dalšího života nesou nejenom rozvádějící se manželé, ale především jejich děti, jak zletilé, tak nezletilé. Rozvod manželství v dnešní době patří mezi nejvíce stresující situace v životě. Okolnosti způsobu rozvodu a chování rozvádějících se manželů během rozvodového řízení a po něm mají vliv na další vývoj především nezletilých dětí a možné komplikace v dospívání. Reakcí dětí na rozvod rodičů může být porucha spánku, sebeobviňování z rozvodu rodičů, nebo deprese. Mnohé děti jsou poznamenány chováním svých rodičů během jejich rozvodu až do konce života.

Dnešní moderní rodina je vystavena různým zátěžím. Výsadní postavení muže, který představoval tradiční a patriarchální model rodiny, se z důvodu vyšší vzdělanosti žen rozpadá, i přesto, že jsme stále ovlivněni představou o rozdělní mužské a ženské role.

„Rodičovství je pilířem rodiny. Stojí na péči o členy, kteří ji tvoří. To se týká především péče o děti“¹. Po rozpadu rodiny nebo rozvodu manželství dochází k reálnému snížení příjmů, které vede k případnému zadlužení nebo ekonomickým problémům. V případě, kdy jeden z rodičů neplní svojí vyživovací povinnost vůči dítěti, stává se situace ještě závažnější. Vyživovací povinnost rodičů k dítěti nevzniká až případným rozhodnutím soudu, ale vzniká narozením dítěte a trvá až do té doby, dokud dítě není schopno samo se živit. Kardinální povinnost přispívat na výživu dětí mají oba rodiče, a to podle svých schopností.

Ve vztahu k počtu rozvodů, které budou dokázány podle získaných dat z Českého statistického úřadu, mě zaujala myšlenka JUDr. Kláry Samkové, advokátky, kterou zveřejnila na sociální síti FACEBOOK. Tuto bych si zde dovolil ocitovat: *„Při uzavírání manželství oba snoubenci musí odsouhlasit, že znají navzájem své majetkové poměry a svůj zdravotní stav. Pokud neodsouhlasí, nejsou oddáni. Měla bych zde z pozice rozvodového advokáta*

¹ *Rodinné listy*. Praha: Havlíček Brain Team, 2014, č. 2. ISSN 1805-0824.

návrh na jeden zcela úhelný dodatek. Žena by měla místopřísežně prohlásit, že chápe, že muž buď vydělává prachy a není doma, anebo jí doma hluboce hledí do očí a prachy nejsou. Naprosté nepochopení této zdánlivé banality totiž zapříčiňuje takové množství rozvodů, že to začínám pokládat za nějaký druh, snad duševní nemoci².

² SAMKOVÁ, K. (Při uzavírání manželství...) In *Facebook* (online). 02. 02. 2019 22:00 (cit. 2019-02-02). Dostupné z https://www.facebook.com/klara.a.samkova?fref=search&__tn__=%2Cd%2CP-R&eid=ARDeczdO0UcOpjT_v3gDZq3EsvVPOVknzwlQ8V8EoigbQjhgwQ8xScrgZGvGsYzrHPLRok284N871tPU.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Rozvod manželství a jeho dopad na rodinu je velmi aktuální společenské téma, se kterým se může setkat kdokoli z nás. Z pohledu společenského cítění je potřeba tuto problematiku efektivně a rychle řešit. O rozvodu manželství a jeho dopadu na rodinu je napsáno mnoho knih, kde se autoři snaží rozebrat rozvod z jiného úhlu pohledu, neboť tuto problematiku lze chápat jak z hlediska trestněprávního, občanskoprávního, emočního, sociálního, tak i ekonomického. Předložená „práce“ bude popisovat především hledisko trestněprávní a občanskoprávní. Při zpracování „práce“ budou jako hlavní metody použity analýza a syntéza literárních zdrojů, analýza a syntéza statistických dat, příklady z praxe a jejich následné vyhodnocení.

V jednotlivých kapitolách a subkapitolách teoretické části jsou vymezeny podmínky zabývající se jak založením rodiny, vzniku manželství, tak jeho zániku rozvodem. V kapitole týkající se rozvodu je podrobněji rozebrán rozvod manželství na základě „de lege lata“. V neposlední řadě je v práci poukázáno na psychologické aspekty rozvádějících se manželů, i na psychologické aspekty nezletilých dětí.

Hlavním cílem „práce“ je na základě teoreticko-praxeologického vhledu demonstrovat stav „de lege lata“ stavu účinné právní úpravy zkoumané tematické oblasti. Formou zájmového teoreticko-praxeologického vhledu analyzovat právní aspekty institutu rozvodu manželství a vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem v České republice. Vedlejším cílem práce je v rámci užitých kvalitativních výzkumných technik, tj. řízených rozhovorů směřovaných k dotčeným orgánům veřejné správy, např. Policie ČR a OSPODu, či přílehlavých kazuistik, vyhodnotit možnosti jejich aplikačních postupů v intencích zkoumaného tématu, včetně návrhů možných zefektivňujících opatření.

Předložená „práce“ je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část je dále rozdělena do šesti kapitol, z nichž některé mají i své subkapitoly. Empirická část je obsažena ve dvou kapitolách, jejichž obsahem jsou řízené rozhovory směřované k dotčeným orgánům veřejné správy, např. Policie ČR a OSPODu. Empirická část „práce“ bude věcně obohacena o kvantitativní (statistické) ukazatele vymezující četnost páchaní trestného činu zanedbání povinné výživy v letech 2015-2019. Pro reálnou představu budou analyzovány situační příklady z aplikační praxe.

2 Základní pojmosloví a východiska zkoumané oblasti

2.1 Pojem rodina

Jednoznačně definovat pojem rodina je velmi problematické. Liší se podle přístupu různých vědních disciplín jako je sociologie, psychologie nebo právo. Také různé oblasti této vědy přistupují k pojmu rodina rozdílně. Literatura uvádí rozdílné definice na základě různých aspektů jako je role nebo komunikace.

Pro společnost je pojem „rodina“ vnímán jako celek, jehož členové spolu žijí ve společné domácnosti, společně vychovávají děti a navzájem si pomáhají. Nejdůležitějším faktorem rodiny je rodič, který je dostatečně zralý, zodpovědný a dokáže vytvořit jak trvalé citové zázemí, tak společenské a biologické potřeby pro ostatní členy rodiny.

Podle psychologického slovníku je rodina „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“³

2.2 Vznik rodiny

Rodina je vnímána jako nejdůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem každé společnosti. Rodina je pod ochranou státu a chráněna zákonem. Je založena na manželství i pokrevním příbuzenství. Pro naši společnost je charakteristická monogamní rodina, tj. soužití jednoho muže a jedné ženy. Jen zdravá rodina je zárukou zdravé výchovy dětí.

Rodinu tedy automaticky tvoří lidé různého a stejného pohlaví, kteří spolu žijí a vedou společnou domácnost.

Uzavřením manželství vznikají vztahy mezi manžely, vzniká rodina, jejímž základním posláním je řádná výchova dětí, a tedy též právní vztahy mezi rodiči a dětmi.

2.3 Základní funkce rodiny

Základem naší společnosti je rodina. Je to místo, kde se děti učí lásce, respektu a úctě. Rodina sdružuje lidi na základě pokrevní příbuznosti. Rodina je místem, kde muž a žena žijí spolu a společně vychovávají své děti.

Mezi základní funkce rodiny patří funkce:

³ ČERNÁ, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 114 s. ISBN 80-86432-11-4, s 18

- **Biologicko – reprodukční funkce:** souvisí s uspokojováním sexuálních potřeb manželů a rozmnožovacích procesů. V dnešní době se zvyšuje počet rodin s jedním dítětem, což je pro společnost nevýhodné. Pro svůj vývoj naše společnost potřebuje stabilní reprodukční základnu. Proto je v zájmu společnosti, aby rodiny měly alespoň tři děti.
- **Vývojová funkce:** zajišťuje výchovu dětí a jejich přípravu na vstup do praktického života. Učí děti osvojovat si základní návyky a způsoby chování ve společnosti.
- **Ekonomická funkce:** zajišťuje potřebné podmínky pro uspokojování materiálních potřeb členů rodiny, jako jsou základní potřeby rodiny, nebo např. kultura, sport, vzdělání apod.
- **Emocionální funkce:** zajišťuje citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty. Emocionální funkce ovlivňuje vývoj osobnosti jedince a poskytuje pocit sounáležitosti.

Pro společnost, ale hlavně pro každého z nás, je rodina velmi důležitá. Pokud dítě vyrůstá v neúplné rodině, tj. bez jednoho rodiče, může tato situace mít vliv na jeho sociální nebo emocionální vývoj.

Rodinu nemůže nikdy nahradit žádná instituce. V rodině musí převládat úcta a vzájemná ohleduplnost.

2.4 Pojem rodič

Rodičem je otec nebo matka, kteří mají vůči dítěti povinnosti a práva daná rodičovskou odpovědností. Rodičovská odpovědnost zahrnuje péči o dítě, jeho všestranný vývoj, vzdělání a výchovu. Dále rodiče zajišťují bydlení dítěte, jeho zastupování a případně i spravování jmění dítěte a jeho ekonomické zajištění. Rodičem se všemi zákonnými právy a povinnostmi je člověk od narození do smrti dítěte. Rodičovských povinností a práv není možno se vzdát a o jejich změnách smí rozhodovat pouze soud. Rodič musí upřednostňovat práva dítěte.

2.5 Pojem dítě

Pojem „dítě“ je obvykle spojen s určitým vývojovým stupněm člověka a s dalšími termíny, jako jsou novorozenec, kojeneček, batole či puberta. V právu se však tento pojem používá zejména pro označení určitého příbuzenského vztahu k jiné osobě.

Zákon č. 89/2012 Sb. Nový občanský zákoník, ve znění novel, (dále jen „NOZ“) pojem dítě nijak nedefinuje, ale lze jej odvodit z Úmluvy o právech dítěte (1989), kde je ve článku 1 stanoveno, že *„pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“*⁴. Člověk má dle § 23 „NOZ“ právní osobnost od narození až do smrti. Ve smyslu § 30 NOZ se člověk stane plně svéprávným až dosažením zletilosti (obecně ve věku 18 let).

⁴ ČESKO. Sdělení č. 104/1991 Sb. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

3 Manželství

3.1 Pojem manželství

Podle ustanovení § 655 „NOZ“ *„je manželství trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc“.*

Z výše uvedeného vyplývá, že manželství požívá zákonné ochrany. Zákon zdůrazňuje vzájemnou pomoc a důvěru v manželství, kde jsou si manželé povinni úctou, žít spolu, být si věrní, navzájem se respektovat a společně vychovávat děti. V tomto směru jde o očekávatelné vyjádření toho, jak by měly zdravé vztahy fungovat. U manželství se předpokládá vzájemné plnění povinností, jako jsou morální (empatie k druhému manželovi), zákonné a ekonomické (zde můžeme zařadit např. vyživovací povinnosti). Manželství můžeme tedy chápat jako nejužší společenství lidí, kteří neberou svazek jako všeobecně známou skutečnost, ale povinnost si navzájem pomáhat a respektovat.

3.2 Vznik manželství

Vztah muže a ženy vedoucí k uzavření manželství by měl být především vztahem vzájemné citové náklonnosti, neboť citová náklonnost je předpokladem dlouhodobosti trvání harmonického manželství. Manželství je také vztah právní a jeho uzavření má významné právní následky.

Manželství se uzavírá na základě dobrovolného souhlasného prohlášení muže a ženy před orgánem státu, jedná-li se o sňatek občanský, nebo před orgánem oprávněné církve, jedná-li se o sňatek církevní. Svatební obřad je veřejný a činní se v přítomnosti dvou svědků.

Při sňatečním obřadu muž a žena (dále jen „snoubenci“) prohlásí, jaké příjmení budou po sňatku užívat a jaké příjmení ponese v budoucnu jejich děti. Dále „snoubenci“ při sňatečním obřadu uvedou, že neexistují překážky bránící uzavření manželství, že znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání svých budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotného zajištění po uzavření manželství. Manželství nemohou uzavřít nezletilí. Pouze ve výjimečných případech může soud povolit uzavření manželství nezletilému, který dovršil 16 let věku. Mezi výjimečné případy se často řadí těhotenství snoubenky. Manželství dále nemůže uzavřít osoba, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena. Manželství také nemůže uzavřít osoba, která už dříve manželství uzavřela,

a toto nebylo zrušeno. Dále manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci. Toto platí i v případě vzniku příbuznosti na základě osvojení či mezi pěstounem a jemu svěřeným dítětem do výchovy.

Pokud některá ze zde uvedených zákonných překážek bude porušena a manželství bude uzavřeno, soud toto manželství prohlásí za neplatné.

Na rozdíl od neplatného manželství, které vznikne a soud ho prohlásí za neplatné, zdánlivé manželství vůbec nevznikne. O zdánlivé manželství půjde např. v případě absence prohlášení snoubenců, že vstupují do manželství před příslušným orgánem státu či církve, nebo pokud by manželství uzavřel nezletilec mladší 16 let.

Občané České republiky mohou také uzavřít sňatek v cizině, a to na našem zastupitelském úřadě, což jsou tzv. konzulární sňatky.

4 Rozvod manželství v optice historické retrospektivy

Ohlédneme-li se do minulosti, musíme konstatovat, že v českých zemích bylo základem úpravy rodinných a manželských vztahů kanonické právo.

V duchu církevní morálky byla zavedena monogamie a nerozlučitelnost manželství. Formou vzniku manželství byl sňatek uzavřený před církví. Manželství mohlo zaniknout, a to jen prohlášením za neplatné z důvodů uznaných kanonickým právem (např. z důvodu věku, příbuzenství, nesouhlasu snoubenců) či úmrtím jednoho z manželů. Teprve v době stavovské byl v protestantských církvích možný rozvod manželství.

Komplexně byly manželské a rodinné poměry upraveny až ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811. Základem této úpravy jsou předpisy kanonického práva, které jsou realizovány pod dohledem státu. Všeobecný občanský zákoník vycházel z teze, že se rodinné poměry zakládají manželskou smlouvou, jejímž uzavřením se manželé zavazují k plnění vzájemných povinností. Manželství mohlo být zrušeno buď prohlášením za neplatné, rozlukou, smrtí jednoho z manželů, či jeho prohlášením za mrtvého. Pro katolíky v duchu kanonických předpisů byla rozluka zakázána (až do manželské novely č. 320/1919 Sb.), a povolen byl jen rozvod od stolu a lože, po kterém manželství nadále trvalo, ale manželé nemuseli spolu společně žít. Pouze nekatolíci mohli být rozloučeni.

Celou historií rodinných a manželských vztahů se táhne povinnost nevěsty přinést do manželství věno.

Po vzniku Československa v roce 1918 byly tzv. manželskou novelou zákonem č. 320/1919 Sb., nově upraveny základní otázky, jako je forma uzavírání manželství (fakultativní sňatek občanský vedle sňatku církevního) a pro české země možnost zrušit manželství rozlukou. Vedle rozluky zůstala v českých zemích i původní úprava, tj. oddělení manželů od stolu a lože.

Novela z roku 1919 neodstranila nejednotnost rodinného práva v první republice (jiná úprava rodinného práva byla v českých zemích, jiná na Slovensku), neodstranila ani nerovnoprávnost ženy v rodině (žena byla podřízena muži), ani diskriminaci nemanželských dětí.

Tato úprava rodinného práva trvala až do r. 1949, kdy byl přijat zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném, který sjednotil úpravu rodinného práva pro celé území našeho státu. Vyčlenil rodinné právo jako samostatné právní odvětví z práva občanského.

V roce 1963 byl přijat zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, jímž byly zrušeny všechny předcházející úpravy týkající se rodinného práva. Zákon upravoval rodinné vztahy, tj. uzavření manželství, jeho zánik, osvojení a vzájemné vztahy mezi rodiči a dětmi. Práva majetková např. vypořádání majetkových poměrů manželů pro dobu po rozvodu manželství byla upravena v občanském zákoníku, který byl přijat v roce 1964 jako zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Občanský zákoník z roku 1964 po několika novelách byl účinný až do 31. 12. 2013.

K 1. 1. 2014 nabyl účinnosti NOZ. Přijetím tohoto nového základního právního předpisu došlo ke zrušení starého občanského zákoníku a zákona o rodině.

Právní úprava rodinných a manželských vztahů byla začleněna do NOZ, čímž byla odstraněna roztržičnost v této oblasti práva.

V posledních desetiletích došlo k velkým změnám ve společnosti. Tak jak se měnila společnost, měnilo se i postavení žen a mužů v ní. Ženy pracují, nejsou už na mužích závislé, mají rovnoprávné postavení ve společnosti jako muži. Mění se i vzájemné nároky a pohledy na život partnerů v manželství. Rozvod už není ostuda, ale stává se běžnou záležitostí ve společnosti, jak vyplývá z níže uvedené tabulky.

Sňatky a bilance manželství v letech 1930-2018			
ROK	SŇATKY	ZÁNİK MANŽELSTVÍ	
		ROZVODEM	PROHLÁŠENÍ ZA NEPLATNÉ
1950	95166	11312	16
1960	74173	12970	13
1980	78343	27218	4
2000	55321	29704	3
2010	46746	30783	0
2011	45137	28113	0
2012	45206	26402	0
2013	43499	27895	0
2014	45575	26764	0
2015	48191	26083	0
2016	50768	24996	0
2017	52567	25755	0
2018	54470	24313	0

Tabulka č. 1 počet sňatků a zánik manželství ve vybraných letech.

Zdroj: Czso.cz: Sňatky a bilance manželství (online). (cit. 2020-01-10). Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917302/130055190405.pdf/314159ab-3c56-4d5d-b98e-eeea5e0d531d?version=1.1>.

4.1 Současná právní úprava rozvodu manželství

Od 1. 1. 2014, kdy nabyl účinnosti „NOZ“, je možné ukončit manželství za podmínek, které jsou uvedeny v tomto zákoně. Konkrétně v § 754 „NOZ“, který říká: *„Manželství zaniká jen z důvodů stanovených zákonem“*.

4.2 Zákonné podmínky rozvodu manželství

Naše právní úprava připouští rozvod manželství jako jediný způsob zrušení manželství za života obou manželů. Jedním ze zákonných důvodů zániku manželství je rozvod manželství podle ustanovení § 755 „NOZ“, který říká:

(1) „Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.

(2) Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl- li by rozvod v rozporu

a) se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo

b) se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tři let.

(3) Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů“.

Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, má za povinnost zjišťovat důvody a příčiny rozvratu manželství v případě, že se v manželství nacházejí nezletilé děti.

Z ustanovení § 755 vyplývá, že dalším předpokladem zrušení manželství rozvodem je návrh některého z manželů na rozvod manželství podaný u příslušného okresního soudu. Záleží tudíž pouze na manželích, zda chtějí v manželství dále setrvat či nikoliv. Ani podání návrhu na rozvod manželství neznamená, že bude manželství rozvedeno. Soud vždy zvažuje především zájem nezletilých dětí. Ustanovení § 755 „NOZ“ upravuje tzv. „sporný rozvod“.

Dále v § 757 „NOZ“ je uvedeno:

(1) „Připojí-li se manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, soud manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, dojde-li k závěru, že shodné tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a o záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé a pokud

a) ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí,

b) manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil,

c) manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu.

(2) Dohody uvedené v odstavci 1 písm. c) vyžadují písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny“.

NOZ nově upravuje tzv. „nesporný (dohodnutý) rozvod“ manželů. Předcházející právní úprava dohodnutý rozvod neobsahovala. Při splnění zákonných podmínek uvedených v § 757 „NOZ“ soud manželství rozvede, bez zjišťování příčin rozvratu manželství.

4.3 Sporný rozvod

Při sporném rozvodu soud po podání návrhu na rozvod manželství zjišťuje příčiny rozvratu manželství. Soud musí vždy zjistit, zda je manželství tak vážně rozvráceno, že už nemůže plnit svůj účel. Manželé jsou povinni označit důkazy, na jejich základě lze objasnit skutečný stav věci. Je na příslušném soudu, které z navrhovaných důkazů v rozvodovém řízení provede. Příčiny rozvodu manželství mohou být jak objektivního charakteru (např. neplodnost), ale i subjektivního charakteru (např. porušování povinností daných v ustanovení § 690 „NOZ“).

Základem manželství je založení rodiny a výchova dětí. Proto příslušný soud při rozhodování o rozvodu manželství musí vždy přihlédnout k zájmu nezletilých dětí. Pokud to zájem nezletilých dětí vyžaduje, může soud návrh na rozvod manželství zamítnout, ačkoliv jsou vzájemné vztahy mezi manželi vážně rozvráceny.

V řízení o rozvod manželství musí soud také rozhodnout nejenom o příčinách rozvratu manželství, jejich náležitém prokázání, ale i o tom, komu z manželů budou

nezletilé děti svěřeny do výchovy, který z rodičů bude přispívat na výživu nezletilých dětí, a také o styku rozvedených rodičů s dětmi.

Dospěje-li soud k závěru, že vztah mezi manželi je natolik rozvrácen, že nelze obnovit manželské soužití, rozhodne o rozvodu manželství. Soud v soudním řízení o rozvodu manželství vychází z poměrů a okolností, které tu existují v době rozvodového řízení. Změní-li se poměry, může soud na návrh bývalých manželů nebo i bez návrhu rozhodnutí o výkonu jejich práv a rodičovských povinností (např. změna svěřeni dítěte do výchovy nebo změna výše výživného) změnit.

4.4 Nesporný rozvod

Nesporný rozvod je rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Soud při rozvodovém řízení bere za prokázané na základě shodného tvrzení manželů, že jejich manželství je trvale, hluboce a nenapravitelně rozvráceno a že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Znakem absence manželského soužití je ukončení intimního soužití, absence společného řešení hospodaření rodiny a soužití společného bydlení.

Nesporný rozvod je upraven v ustanovení § 757 „NOZ“ a jeho realizací musí být splněny zákonné podmínky, které jsou uvedeny v kapitole 4.2.

Všechny zákonné podmínky uvedené v této kapitole musí být splněny současně. Soudu v rozvodovém řízení rozvádějící se manželé předkládají dohodu schválenou opatrovnickým soudem ohledně svěřeni nezletilého dítěte do péče některého z manželů spolu s dohodou o výši výživného na nezletilé dítě. Dále dohodu či dohody ohledně vypořádání majetkových vztahů, tj. ohledně vypořádání veškerého majetku nabytého za trvání manželství a případně dohodu o vzájemné vyživovací povinnosti mezi manželi. Soud dohody neschvaluje, ale pouze v rozsudku o rozvodu manželství konstatuje jejich předložení. Soud při nesporném rozvodu zkoumá pouze pravdivost tvrzení manželů ohledně rozvratu manželství. Tuto skutečnost má za prokázanou shodným tvrzením manželů při řízení o rozvodu.

Pokud manželé splní podmínky dané zákonem pro nesporný rozvod a druhý z manželů se k návrhu o rozvodu manželství připojí a vysloví souhlas s návrhem na rozvod, soud manželství podle ustanovení § 757 „NOZ“ rozvede.

4.5 Rozvod s tzv. tvrdostní klauzulí (ztížený rozvod)

Ustanovení § 755 „NOZ“ brání rozvodu manželství i po splnění podmínek daných zákonem pro rozvod manželství je označováno jako tzv. tvrdostní klauzule.

„Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byli by rozvod v rozporu

a) se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo

b) se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let“.

V případě uvedeném v ustanovení § 755 odst. 2 písm. a) „NOZ“ musí soud v rozvodovém řízení zkoumat zájem nezletilého dítěte, jak při rozvodu sporném ust. § 756 „NOZ“, tak při rozvodu nesporném ust. § 757 „NOZ“. Zájem nezletilého dítěte, jehož rodiče jsou rozvádějící se manželé, má přednost před zájmem jeho rodičů na rozvodu manželství.

Soud zkoumá zájem nezletilého dítěte před tím, než rozhodne o rozvodu manželství. Z tohoto důvodu si vyžádá i stanovisko opatrovníka jmenovaného soudem v řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti na dobu po rozvodu. Vyjádření opatrovníka může být buď ústní, nebo může soud vycházet z obsahu opatrovnického spisu. Z ust. § 755 odst. 2 písm. a) „NOZ“ vyplývá, že v případě nabytí zletilosti dítěte v období mezi rozhodnutím opatrovnického soudu a rozhodnutím rozvodového soudu, není možné tvrdostní klauzuli uplatnit, neboť tato se vztahuje pouze na nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti.

Ust. § 755 odst. 2 písm. b) „NOZ“ se uplatní především u rozvodu sporného v případě, že jeden z manželů nesouhlasí s rozvodem manželství. Manžel, který s rozvodem nesouhlasí, musí prokázat, že se rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a byla by mu rozvodem způsobena zvláště závažná újma a dále musí prokázat existenci mimořádných okolností svědčících ve prospěch zachování manželství. Pokud by manžel, který s rozvodem nesouhlasí, důkazní břemeno neunesl, nemohl by soud zamítnout žalobu na rozvod manželství s odkazem na tvrdostní klauzuli. Ochrana manžela nesouhlasícího s rozvodem formou tvrdostní klauzule je omezena

časově dobou tří let, po kterou manželé spolu nežijí. Manželské soužití je vykládáno v souladu s ust. § 758 „NOZ“, tj. „manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce“. Pokud je návrh na rozvod manželství po třech letech, kdy spolu manželé nežijí, nelze ve prospěch manžela uplatnit tzv. tvrdostní klauzuli.

ROZVOD PODLE VĚKU MUŽE V LETECH 1950-2018											
Rok	Počet rozvodů celkem	Rozvod ve věku muže									
		-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60+
1950	11312	15	681	2139	1401	2130	1800	1302	869	542	433
1960	12970	7	847	2455	2054	2458	1240	1482	1032	530	415
1980	27218	24	2851	6583	6253	4222	2530	2009	1298	815	633
1990	32055	71	3435	6351	6136	6080	4862	2705	1136	682	597
2000	29704	7	1378	5361	5964	5200	4255	3623	2267	1051	598
2010	30783	4	304	1929	5167	6784	5605	4636	2918	1991	1445
2015	26083	2	146	1172	2993	5401	5834	4140	2885	1758	1752
2016	24996	0	154	1055	2621	4825	5899	4127	2967	1666	1682
2017	25755	3	150	998	2679	4606	6190	4501	3158	1678	1792
2018	24313	0	157	991	2403	4139	5663	4433	3098	1684	1745

Tabulka č. 2 rozvod manželství podle věku muže

Zdroj: Czso.cz: Rozvod podle věku muže (online). (cit. 2020-01-01). Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917302/130055190501.pdf/591c177f-fa36-4f03-aed9-4307da3a8597?version=1.1>.

ROZVOD PODLE VĚKU ŽENY V LETECH 1950-2018											
Rok	Počet rozvodů celkem	Rozvod ve věku ženy									
		-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60+
1950	11312	262	1707	2503	1280	1692	1445	1043	721	386	273
1960	12970	192	2047	2606	2480	2322	1072	1080	642	302	227
1980	27218	397	5694	6693	5614	3647	2069	1394	856	506	348
1990	32055	454	6414	6745	5599	5385	4131	1954	726	351	296
2000	29704	49	3054	7096	5733	4728	3644	2944	1639	538	279
2010	30783	19	912	3408	6303	7208	5110	3721	2118	1181	803
2015	26083	4	436	2249	4166	6071	5596	3399	2119	1044	999
2016	24996	7	391	2075	3761	5538	5656	3482	2147	998	941
2017	25755	13	412	2016	3801	5377	6059	3806	2276	1013	982
2018	24313	11	425	1789	3407	4748	5915	3810	2210	1014	984

Tabulka č. 3 Rozvod manželství podle věku ženy

Zdroj: Czso.cz: Rozvod podle věku ženy (online). (cit. 2020-01-01). Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917302/130055190502.pdf/78bc43a0-4f1e-4eee-ba9c-b43122382eb8?version=1.1>.

Zpracované tabulky „Rozvod manželství podle věku muže“ a „Rozvod manželství podle věku ženy“ dokazují, že kritickým obdobím pro manželství v České republice je věková hranice manželů 35-39 let. V tomto věkovém rozpětí došlo od roku 2010 do roku 2018 k největšímu počtu rozvodu manželství. Důvodem rozvodu manželství není např. vzdělání nebo postavení ve společnosti, což dokazuje i tvrzení pana Karla 39 let, uznávaného právníka „*Necítil jsem se v manželství šťastný ani nešťastný. To, že bych měl v takovémto vztahu strávit druhou polovinu života, mne děsilo. Tak jsme se rozešli, musím říci, že v poklidu a celkem slušně. Manželka rozvod nebrala jako poškození svých šancí, protože i ona má ještě čas začít znovu a lépe*“⁵ nebo prodavačky Květy 35 let „*Při rozhodnutí podat žádost o rozvod hrál největší roli věk. Uvědomila jsem si, že když to neudělám teď, neudělám to již nikdy, protože v padesáti už nebudu schopna začít žít sama, nepořídím si vlastní byt, takhle mám šanci ještě prožít život podle svých představ s novým partnerem a možná mít s ním i děti*“⁶, ale vzájemné odcizení manželů a jejich očekávání lepšího a spokojenějšího života v novém vztahu. Diskutovaný věk můžeme

⁵Novinky.cz: Zabiják manželství? Věk poblíž čtyřicítky (online). (cit. 2020-03-10). Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zabijak-manzelstvi-vek-pobliz-ctyricitky-346719>

⁶Novinky.cz: Zabiják manželství? Věk poblíž čtyřicítky (online). (cit. 2020-03-10). Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zabijak-manzelstvi-vek-pobliz-ctyricitky-346719>

tedy nazvat jakousi „bilanční hranicí dosavadního života“. Manželé si uvědomují konečnost svého soužití, a právě možná start do nového života směřuje manželský pár k jeho rozdělení.

5 Psychologické dopady rozvodu

Během rozvodu, a hlavně po rozvodu dochází u „zničené rodiny“ často k psychologickým poruchám. Rozvod zpravidla nejvíce zasáhne děti, ale v tomto případě nejsou opomenuti ani rozvádějící se rodiče, i když si sami tuto cestu zvolili.

Rozvod po psychické stránce dopadá jak na rozvádějící se manžele, tak na jejich děti.

Nejlépe problematiku rozvodu v oblasti psychologických dopadů vystihl Prof. PhDr. Pavel Říčan, CSc., který uvádí: *„Rozvodu chybí kultura a rituál. Při svatbě víme, co dělat, jak se ke komu chovat, co komu říkat, dokonce i co ke komu cítit. Rituál nám pomáhá prodělat tuto změnu, nechat minulost za sebou, uchopit budoucnost. Rozvod je stejně významná událost jako svatba, je to totéž s opačným znaménkem“*.⁷

5.1 Psychologické dopady rozvodu na rodiče

Pro manžele, kteří se rozvádějí, znamená rozvod zásadní ekonomickou, sociální, ale i psychologickou změnu. Můžeme říct, že v důsledku rozvodu nedochází k pozitivním změnám, proto u rozvádějících rodičů se často zvyšuje frustrace na nově vzniklou situaci.

„Při rozpadu rodiny a rozvodu jsou oba partneři zaujati svými prožitky subjektivního neštěstí, pocity, že je potřeba bojovat a dokázat svou pravdu, obavami z budoucí samoty a celkovým vnitřním neklidem a psychickou nestabilitou“.⁸

Při rozpadu rodiny v častých případech dochází ke snížení ekonomické úrovně alespoň u jednoho z partnerů, např. vytváření si nového bydlení. *„Řada studií konstatuje, že ve srovnání se sezdanými jsou rozvedení rodiče méně spokojeni, mají častěji psychické obtíže, jsou častěji nemocní, hůře bydlí, mají nižší životní standard a zakoušejí větší obtíže v rodičovské roli, ať jsou jim děti svěřeny do péče nebo ne“*.⁹ V závažnějších případech je tento konflikt manželů spojen i s řadou psychiatrických poruch, jako je zvýšené užívání alkoholických nápojů, nebo užívání omamných látek.

Značně také záleží na důvodech rozvodu. Jestliže mezi manželi vznikla dohoda, je psychologický dopad jednoznačně menší, než kdyby měl na rozvodu zájem pouze jeden z manželů. Taktéž je důležité, jak se k uvedenému problému oba

⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vydání Praha: Panorama, 1990. 435 s. ISBN 80-7038-078-0, s. 114

⁸ DUNOVSKÝ DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. 248 s. ISBN 80-7169-192-5, s. 153

⁹ Pavlát, J.: Děti v rozvodových sporech: Severoamerické studie /1980 – 2001/. *Československá psychologie* 2005 / ročník XLIX / číslo 5., str. 16

manželé postaví. V případě, že je rozvod zasáhne tak silně, že se nebudou moci sami s tímto problémem vyrovnat, existuje předpoklad, že svoji negaci přenesou na děti.

5.2 Psychologické dopady rozvodu na dítě

Rozvod manželství velmi výrazně ovlivňuje vývoj a postoje zúčastněných nezletilých dětí, téměř vždy ohrozí jejich pocit bezpečí a jistoty. Intuitivně se obávají toho, že pokud se jejich rodiče už nemají rádi a opustili jeden druhého, mohou to samé udělat jednoho dne i jim a oni zůstanou zcela sami. Následně s odchodem jednoho rodiče se mění (snižuje) schopnost druhého rodiče uspokojit potřeby svých dětí, které doposud byly standardem. Rozvádějící se rodič čelí starostem týkajícím se např. ztráty jednoho příjmu, případně nastoupení do nového zaměstnání a změny bydliště, problémem může být i navazování nových vztahů. Jen málokterý rodič je schopen procházet rozvodovým řízením, a přitom dopřát dětem stejné domácí zvyky a stejnou kvalitu života. Děti se tak obvykle musí vyrovnat s domácí situací, která může být chaotická, ať už v domácnosti jednoho rodiče, nebo v obou. A tato situace může trvat měsíce, někdy i několik let. Oba rodiče mají obecně méně času pro své děti, které později v naprosté většině mluví o období po rozvodu jako o době osamělosti. Dětem rozvod není vysvětlen, nejsou informováni o rozvodovém řízení, a to ještě více prohlubuje jejich úzkost a strach. Navíc rozvod může mít za následek změnu školy a opuštění kamarádů. V důsledku výše zmíněných okolností se děti často cítí opuštěny těmi, na kterých jim nejvíce záleží. Je třeba si uvědomit, že situace, které se odehrávají ať již před rozvodem, během něj, či po něm, silně utváří budoucí názory a postoje nezletilých zainteresovaných dětí.

Z výše uvedeného vyplývá, že jednou z nejběžnějších traumatizujících událostí, s níž se dítě může setkat, je právě samotný rozvod rodičů. U dětí, které prožily rozchod či rozvod rodičů, je až třikrát větší pravděpodobnost výskytu emočních potíží a problémů s chováním než u běžné populace.

Rozvod manželství a tím následný rozpad rodiny představují jedno z nejobtížnějších období, a to nejen pro rodiče a jejich nezletilé děti, ale i pro celou širší rodinu.

Reakce na rozvod jsou závislé na věku dítěte. Rozvádět se s myšlenkou, že děti jsou ještě malé a “nemají z toho rozum” je mylná. To samé platí i u starších dětí, které se blíží k věku dospělosti. Bez ohledu na věk, je rozvod vždy velmi zátěžový. Pro děti je rodina něco jedinečného, vnímají jí jako oporu, kterou potřebují pro svůj psychický vývoj.

Období věku:	Reakce
0 – 2 roky:	Předčasný porod, nízká porodní hmotnost, problémy s pohlavní identitou, vývojové opoždění.
3 – 5 let:	Poruchy v chování – zhorší se udržování čistoty, zhorší se spánkový režim atd. Mohou nastat výrazné změny nálad, strach z opuštění, strach odloučit se od pečující osoby (separační úzkost).
6 - 11 let:	Psychosomatické poruchy, deprese, pocit ztráty, projevy hněvu a agresivity, pocity studu a viny, zhoršení prospěchu.
12 – 18 let:	Nejistota, pocity osamělosti, pocity zklamání, viny a selhání, delikvence, drogy, sexuální promiskuita, obavy z budoucnosti.

Tabulka 4: Reakce dětí na rozvod rodičů strukturované podle věku dítěte.
Zdroj: Kalhotková Dana, Adaptace rodin na porozvodovou situaci a její zvládnání dětmi. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006.

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že neexistuje období, které by pro rozvod rodičů bylo dokonalé. Předškolák principu rozvodu nerozumí, ale určitě vnímá novou situaci, která v rodině nastala. Děti staršího věku následně pocítují bezmoc, ztrátu autority, pocit viny a zlobu. Nejlepší období pro rozvod rodičů tedy neexistuje.

Na rozvod rodičů reagují jinak chlapci a jinak dívky. Chlapci těžko přijímají nového partnera matky a soužití s ním bývá problematické. Často jsou smutní, uzavření a objevují se u nich poruchy chování. Starší chlapci mají tendenci přebírat roli otce. Děvčata se k rozvodu rodičů nestaví pasivně, ale snaží se proti němu bojovat, např. působit na rodiče po citové stránce, i je tak trochu vydírat či zapojit prarodiče.

Z tabulky také vyplývá, že nejhůře rozvod rodičů nesou děti ve věku od 6 do 11 let. U této věkové skupiny se nejčastěji projevují psychosomatické poruchy, deprese, pocity viny za rozvod rodičů, projevy hněvu, pomočování či zhoršení školního prospěchu.

V další části své práce se budu zabývat aspekty vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem.

6 Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem po rozvodu manželství

Právní úprava vyživovací povinnosti je zakotvena v části druhé, Hlava II, pododdíl 4, § 910-923, „NOZ“.

V této části práce jsem se soustředil pouze na části zákona, které úzce souvisejí s vyživovací povinností rodičů a jejich potomků.

Vyživovací povinnost podle § 910 „NOZ“ zní:

- (1) *Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost.*
- (2) *Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti.*
- (3) *Vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li ji plnit bližší příbuzní.*
- (4) *Nejedná-li se o poměr rodičů a dítěte, předchází vyživovací povinnost potomků vyživovací povinnosti předků¹⁰*

Podle § 911 „NOZ“ *„Výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit“¹¹.*

Podle § 912 „NOZ“ *„Nezletilé dítě, které není plně svéprávné, má právo na výživné, i když má vlastní majetek, ale zisk z majetku spolu s příjmem z výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě“¹².*

Mimo druhou část „NOZ“ jsou zákonná ustanovení týkající se vyživovací povinnosti obsažena v § 613 (nepromlčitelnost práva na výživné) „NOZ“, § 1998 odst. 1 (zákaz započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný) „NOZ“, § 1665 a násl. (právo na výživné z pozůstalosti) „NOZ“, § 1626 odst. 2 (odkaz výživného) „NOZ“, § 2966 (u závazku z deliktů v souvislosti s peněžitými dávkami při usmrcení) „NOZ“.

V případě rozvodu manželství s nezaopatřenými dětmi vzniká povinnost jednoho z manželů, jemuž nejsou děti svěřeny do péče, přispívat finančně na výživu a potřeby

¹⁰ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

¹¹ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

¹² ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

nezaopatřeného dítěte, tj dítěte, které není schopno samo se živit. Výši výživného stanoví příslušný soud dle finančního příjmu rodičů.

6.1 Pojem vyživovací povinnost

Pod pojmem výživné rozumíme uspokojování veškerých potřeb dítěte pro jeho řádný vývoj po stránce duševní i fyzické. Patří sem nejen výživné, jako je strava, ale i ostatní hmotné potřeby dítěte jako je bydlení, kulturní, sportovní a zájmové činnosti, vzdělání apod.

Z uvedeného plyne, že *„Všichni členové rodiny si mají povinnost vzájemně pomáhat a podle svých schopností a možností zabezpečovat zvyšování hmotné a kulturní úrovně rodiny“*.¹³

Podstatným druhem vyživovací povinnosti, je povinnost rodičů vůči dětem. Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem vzniká narozením dítěte a trvá do doby, dokud nejsou děti schopny se samy živit. Trvání vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem není tedy spjato dosažením určitého věku, ani dosažením zletilosti. Někdy může vyživovací povinnost rodičů vůči dětem zaniknout před dosažením jejich zletilosti, jindy až poté. Může zanikat postupně, podle toho, jak je dítě schopno se samo uživit.

Vyživovací povinnost může dále zaniknout smrtí dítěte nebo osoby výživou povinné, osvojením nebo pravomocným rozhodnutím o popření otcovství či sňatkem dítěte.

¹³ Glos, J. Rodinné právo, II. vydání. Praha: Orbis, 1970. s 211. 305 s.

7 Zanedbání povinné výživy z pohledu činnosti policejního orgánu

7.1 Přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku

Přečin zanedbání povinné výživy je zakotven v zákoně číslo 40/2009 Sb., v platném znění, trestní zákoník (dále jen „TZ“). Toto zákonné ustanovení slouží zejména k ochraně dětí.

Pokud rodič neplatí výživné ve stanovené výši a nelze – li placení výživného dosáhnout jinak, lze danou věc řešit pomocí zákonného ustanovení § 196 „TZ“, který zní:

- (1) *Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*
- (2) *Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (3) *Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze¹⁴.*

STATISTIKA PŘEČINU ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY V JIHOČESKÉM KRAJI V ROCE 2015-2019				
ROK	CELKEM	MUŽI	ŽENY	RECIDIVA
2015	932	811	67	114
2016	736	408	191	85
2017	734	576	58	76
2018	669	437	96	87
2019	639	506	19	123

Tabulka č. 5 Porovnání kriminality mužů a žen v Jihočeském kraji dle § 196 TZ
Zdroj: Policie ČR, Jihočeský kraj, ETŘ

¹⁴ JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, Glosátor, 2009. 1312 s. ISBN 97-8807-502-2301, s 298.

Z uvedené tabulky číslo 5 plyne, že v Jihočeském kraji, v uvedených letech je pro přečin zanedbání povinné výživy - § 196 „TZ“ stíháno více mužů než žen.

Spáchání přečinu zanedbání povinné výživy se rozumí jednání pachatele, kdy tento se vyhýbá zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Trestní sazba přečinu zanedbání povinné výživy je odstupňována podle závažnosti zavinění i podle závažnosti následku. Postihuje jednání pachatele jak úmyslné např. nedostavení se k soudu na vynesení Rozsudku, a tudíž neznal výši výživného, tak nedbalostní.

7.2 Zvláštní ustanovení o trestání podle § 196a trestního zákoníku

Novelizací trestního zákoníku účinnou od 1. 10. 2012 (z. č. 390/2012Sb.) byl doplněn trestní zákoník o § 196a – zvláštní ustanovení o trestání, který zní:

Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196) může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována¹⁵.

Uložením trestného činu (dále jen „TČ“) zanedbání povinné výživy podle §196a „TZ“ pozbývá pachatel tohoto „TČ“ automaticky řidičské oprávnění, o jehož vrácení může požádat až po zaplacení dlužného výživného, což upravuje § 359 zákon číslo 141/1961 Sb. v platném znění (trestní řád), který zní:

(1) Na žádost odsouzeného soud rozhodne ve veřejném zasedání o upuštění od přiměřeného omezení spočívajícího ve zdržení se řízení motorových vozidel, které bylo uloženo pro trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), pokud odsouzený uhradil dlužné výživné. Soud může upustit od přiměřeného omezení v neveřejném zasedání tehdy, odůvodňují-li vyhovění žádosti odsouzeného podklady a důkazy obsažené ve spisu.

(2) Proti rozhodnutí podle odstavce 1 je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek¹⁶.

¹⁵ Jelínek, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Praha: Leges, 2009. 1312 s. ISBN 97-8807-502-2301, s. 301

¹⁶ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 25. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

Pokud pachatel neuhradí dlužné výživné do jednoho roku, od spáchání „TČ“, musí absolvovat zkoušku odborné způsobilosti v autoškole a doložit související náležitosti, jako je např. zdravotní způsobilost.

Zákonem číslo 396/2012 Sb. s účinností od 1. 1. 2013, byl novelizován exekuční řád. Touto novelizací získává také exekutor oprávnění zadržet řidičský průkaz pro nedoplatek výživného na nezletilé dítě.

7.3 Zvláštní ustanovení o účinné lítosti podle § 197 trestního zákoníku

S přečinem zanedbání povinné výživy podle § 196 „TZ“ souvisí i zvláštní ustanovení o účinné lítosti, dle § 197 „TZ“, jež zní:

Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek¹⁷.

V případě uhrazení dlužného výživného v plné výši před vyhlášením rozsudku soudu prvního stupně trestní odpovědnost za trestní čin zanedbání povinné výživy zaniká. Současně s uhrazením dlužné částky (veškeré výživné i starší tři let) nesmí mít čin způsobeným neplacením výživného trvale nepříznivé následky. Jako jsou např. zdravotní následky nebo následky v oblasti výchovy a vzdělávání dítěte.

¹⁷Jelínek, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Praha: Leges, 2009. 1312 s. ISBN 97-8807-502-2301, s. 302

Empirická část

Empirickou část „práce“ autor zaměřil na řízené polostrukturované rozhovory. Jedním z řízených rozhovorů, byl rozhovor s oslovenými respondenty, kteří se v dětství setkali s rozvodem svých rodičů.

První polostrukturovaný rozhovor byl realizován pomocí souboru otázek, které byly vytvořeny na základě zkušeností s tématem, jež autor „práce“ načerpal při vytváření této „práce“. Otázky jsou převážně zaměřeny na psychologické aspekty rozvodu, se kterými se osoby musely vypořádat v jejich průběhu a následujícím období po něm.

Druhý polostrukturovaný rozhovor byl proveden s pracovnící „OSPODu“ s paní Mgr. xx. V rámci rozhovoru jsem se zaměřil na oblast zanedbání povinné výživy rodičů vůči dětem. Pracovníci „OSPODu“ bylo položeno několik otázek, které mají přiblížit problematiku zanedbání vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem.

Třetí polostrukturovaný rozhovor byl proveden s příslušníkem Policie ČR, který je zařazen ve služební hodnosti komisař „SKPaV“ na Krajském ředitelství Policie Jihočeského kraje, konkrétně por. YY, zabývající se kriminalitou mládeže. Dříve sloužil na „OOP“ České Budějovice, kde se věnoval „výživám“.

8 Řízený rozhovor s respondenty z rozvedené rodiny

Otázky týkající se řízeného rozhovoru oslovených respondentů, kteří byli v dětství dotčeni rozvodem svých rodičů, byly položeny třem osobám ve věkovém rozmezí 29 - 35 let. Důležitým kritériem pro výběr oslovených respondentů bylo, že všichni tři dotazovaní patří do okruhu mých přátel, mně věkově blízkých. Proto budou jejich odpovědi autentické, bez vymyšlených odpovědí, a tedy přínosné pro můj řízený rozhovor. Rozhovor byl proveden se souhlasem všech tří zúčastněných osob. U všech tří dotazovaných jsem, vzhledem k našemu přátelství, věděl o tom, že si prošli rozvodem. Dopady rozvodu jsem tedy nepřímo pocítil i já sám.

8.1 Profil respondentů

Eva, 35 let.

Sourozenci: Sestra ve věku 37 let.

Vzdělání: Vysokoškolské, obor speciální pedagogika.

Současná práce: Úřednice.

Vztah: Partner, se kterým je 7 let.

Bydlení: Žije s partnerem ve společné domácnosti.

Děti: Dcera, kterou vychovává se současným partnerem.

Iva, 29 let

Sourozenci: Dvě sestry 27 let, 25 let.

Vzdělání: Střední odborná škola, obor kadeřnice.

Současná práce: Kadeřnice.

Vztah: Nezadaná od roku 2016, žije sama.

Bydlení: Bydlí v pronajatém bytě.

Děti: Bezdětná.

Petr, 35 let.

Sourozenci: Sestra (28 let).

Vzdělání: Vysokoškolské, obor speciální pedagogika.

Současná práce: Vedoucí pracovník v domově důchodců.

Vztah: Zadaný.

Bydlení: Žije s partnerkou v rodinném domě.

Děti: Bezdětný.

8.2 Struktura rozhovoru

Rozhovor se skládá ze tří částí. První část rozhovoru je složena ze čtyř otázek. Zde se snažím zjistit okolnosti každého jednotlivého rozvodu. Druhá část rozhovoru je zaměřena na dítě a skládá se ze tří otázek. Otázkami jsem se snažil zjistit, jak samotné dítě vnímalo rozvod rodičů. Třetí část rozhovoru je tvořena jednou otázkou. Tato otázka má za cíl zjistit, jaký má v současné době respondent vztah ke svým rodičům.

Pro řízený rozhovor s respondenty z rozvedené rodiny jsem měl předem připravený soubor otázek, které jsem rozdělil do tří kategorií. Zde uvádím jejich podobu:

Část I – Rozvod rodičů respondentů

Otázka číslo 1

Kdo požádal o rozvod a z jakého důvodu?

Eva: O rozvod požádala matka. Důvodem k podání rozvodu byla opakovaná nevěra mého otce.

Iva: O rozvod požádal otec. Důvodem k podání rozvodu byl neléčený alkoholismus mojí matky.

Petr: Žádost o rozvod podal po dohodě obou rodičů otec. Když jsem se jich později ptal, bylo to na základě oboustranné domluvy. Rodiče to zdůvodnili tím, že si přestali rozumět.

Otázka číslo 2

Jak se rodiče s rozvodem vyrovnávali?

Eva: Žila jsem s matkou, která toto zpočátku nesla těžce a mluvila o tátově nevěře jako o zradě. Zpočátku neustále pomlouvala otcovu novou přítelkyni a sváděla rozvod na

ni. Později se matka s rozvodem smířila, kdy k tomuto pomohl i její nový přítel, kterého si asi rok po rozvodu našla. Otec byl s novou přítelkyní více než rok a poté se s ní rozešel.

Iva: Matce rozvod paradoxně pomohl. Nastoupila na protialkoholní léčení, kdy jsem já i moje dvě sestry byly u prarodičů z máminy strany. Matka byla na léčení asi tři měsíce, a potom se vrátila zpátky k nám. Otec byl docela dlouhou dobu sám, poté si našel přítelkyni.

Petr: Rozvod našich rodičů byl bezproblémový. Byli jsme svěřeni matce, ale každý druhý víkend jsme byli u otce. Rodiče si vycházeli vstřícně, takže jsem to bral tak, že mám plnohodnotného otce i matku. Otec si půl roku po rozvodu našel partnerku, se kterou ale nezůstal. Matka si po dvou letech našla přítele, se kterým je dodnes.

Otázka číslo 3

Jak rozvod probíhal? Jak se rodiče k tobě (a tvým sourozencům) chovali?

Eva: Matka nesla rozvod zpočátku velmi těžce. Neustále na otce křičela a obviňovala ho ze zrady. Až v dospělém věku jsem se od matky dozvěděla, že si v průběhu rozvodu našla i otcovu milenkou, se kterou si promluvila. Nakonec to skončilo vzájemnou hádkou, po které matka řekla otci, ať si za ní jde. Matka se k nám chovala pořád stejně, říkala nám, že už jsme to jediné, co na světě má. Byly jsme z toho se sestrou trochu zmatené. Otec nám opakovaně tvrdil, že se nic nezmění a bude tu pořád pro nás. Kupoval nám občas nějaké dárky. Po rozvodu jsme se s otcem tolik nevidali. Po více než roce se otec s milenkou rozešel a vztah mezi námi se zlepšil. V pubertě mi rozuměl víc než matka.

Iva: Matka neustále alkoholismus popírala a nechtěla se rozvést. Vše sváděla na otce, že je pořád v práci a nevěnuje si rodiny. Ze strany matky probíhal rozvod bouřlivě. Otec se s ní zpočátku snažil domluvit, později jí ignoroval. Domluvili se prý tak, že když na rozvod přistoupí a půjde se léčit, tak jí já i mé dvě sestry zůstaneme. Matka se skutečně začala léčit. Otec nám vysvětlil, že matka je v nemocnici, kde se léčí. Potom, co se matka vrátila z nemocnice, tak se náš vztah zlepšil. Otec nás často navštěvoval, ale k matce se již nevrátil.

Petr: Rozvod byl bezproblémový. Otec i matka se na všem dohodli. Zůstal jsem s matkou, takže s otcem jsem se vídal méně, než jsem byl zvyklý. Snažil se mi to vynahradiť o víkendech nebo občas v týdnu, když se domluvil s matkou. Mám s oběma dobrý vztah.

Otázka číslo 4

Jak reagovalo okolí tvjí rodiny na rozvod?

Eva: Prarodiče ze strany matky se přestali bavit s prarodiči ze strany otce. Nikdy se však příliš nestýkali, takže jsem to tolik nevnímala. Ve škole o rozvodu spolužáci věděli, ale při zpětném pohledu to nebylo nijak stresující. Samozřejmě když jsem byla v dětském věku, tak jsem si u každé skupinky dětí myslela, že řeší náš rozvod a smějí se mi.

Iva: V rodině nebyl příliš problém s rozvodem, ale matčiny pitím. Nejvíce rozvod prožívala matka. Prarodiče rozvod schvalovali a snažili se matku podpořit. Ve škole jsem se setkala s tím, že pár spolužáků za mými zády říkalo, že se můj táta konečně rozešel s tou „zpitkou“. Tyto narážky na matčino pití jsem zaznamenala v minulosti, a proto se mě to příliš nedotklo.

Petr: Prarodiče a širší rodina byli zprvu překvapeni, ale během rozvodového řízení přišli na to, že se pro ně příliš nezmění. Ve škole jsem měl dobré kamarády a s nějakým posměchem jsem se nesetkal.

Dílčí výstup první části:

Z odpovědí oslovených respondentů vyplývá, že ve dvou případech stálo za rozvodem narušení vzájemných vztahů, v jednom z případů to potom byla závislost na alkoholu. Ve dvou ze tří případů podal žádost o rozvod muž. V případě prvního respondenta je patrné, že i zpočátku komplikovaný rozvod nemusí mít v okolí dítěte velký dopad, pokud se samo dítě rozvodem zbytečně nestresuje.

Část II – Vliv rozvodu rodičů na respondenty

Otázka číslo 5

Kolik ti bylo let v době, kdy se rodiče rozváděli?

Eva: Bylo mi 10 let. Mojí sestře bylo dvanáct.

Iva: Rodiče se rozváděli, když mi bylo 7 let. Mým mladším sestrám bylo 5 let a 3 roky.

Petr: Při rozvodu rodičů jsem navštěvoval druhou třídu. Jelikož jsem šel o rok později, tak mi bylo osm let. Sestře byl asi rok.

Doplňující otázka k Petrovi: Souvisel odklad školní docházky s rozvodem.

Petr: Nesouvisel, v předškolním věku jsem měl vadu řeči, která později zmizela.

Otázka číslo 6

Poznamenal tě nebo ovlivnil tě rozvod rodičů? Např. problémy ve škole, v práci nebo ve vztazích?

Eva: Byla jsem u psycholožky, která se mě ptala na rozvod. Problémy ve škole jsem měla po oznámení rozvodu. Při zpětném pohledu matka neustále řešila otcovu novou známost a pořád nám opakovala, že nás zradil. Díky tomuto jsem na rozvod také pořád myslela a měla jsem ve škole období, kdy jsem z tohoto důvodu měla horší známky. V prvním vztahu jsem možná byla ke svému příteli podezřívavější kvůli nevěře, ale nemohu říct, zda to bylo nevěrou otce a ne tím, že to byl první vztah a záleželo mi na něm. Vztah se současným přítelem je založen na důvěře.

Iva: Nepoznamenal mě rozvod, ale alkoholismus matky. V pubertě jsem se opila, bylo mi špatně. Matka už byla dávno z alkoholismu vyléčená, ale udělala mi hroznou scénu a křičela na mě, co všechno pítí s lidmi dělá. Na základě tohoto jsem byla dlouho abstinentka. Nyní si občas skleničku alkoholu na oslavě dám, ale je to velmi výjimečně. Ve vztazích problémy nemám, ale je pravda, že s partnerem, který chodí do hospody, bych asi nebyla.

Petr: Rozvod mě neovlivnil. Je pravda, že jsem jako dítě zkoušel na učitele výmluvy, že se naši rozvádí, ale oni později už věděli, jak rozvod probíhá a nijak mi to nepomohlo. Žádné následky rozvodem mých rodičů jsem nezaznamenal. Ve vztahu jsem šťastný. S přítelkyní jsme zasnoubení, ale na svatbu si myslím, že je čas. Víím, že to bude znít pro někoho nepochopitelně, ale myslím, že rozvod mých rodičů byl lepší, než kdyby spolu zůstali a nefungovalo to.

Otázka číslo 7

Dali ti rodiče prostor, aby ses mohl/a vyjádřit k situaci? Byl tvůj názor u soudu vyslechnut? Např. Komu chceš být svěřen/a do péče?

Eva: V době, kdy se naši rozváděli, tak jsem prostor na vyjádření nedostala. Matka neustále pomlouvala otcovu přítelkyni. Myslím, že se mě ptala nějaká pracovnice soudu, s kým chci být. Já jsem chtěla být s matkou, měla jsem jí ráda, a navíc otec se stěhoval k nové přítelkyni. Nevím, jestli to mělo vliv na svěřením do péče, ale myslím, že ano.

Iva: Na názor se mě ptal otec. Řekl mi, že by si mě vzal k sobě, ale matce by pomohlo s léčením alkoholismu, kdybych s ní zůstala. Chtěla jsem otci vyhovět, bydlela jsem tedy nejdříve s prarodiči a potom, když se vrátila matka z léčení, tak jsem bydlela s ní. Mluvila jsem s různými úředníky vícekrát, ale už si to nepamatuji, bylo toho hodně.

Petr: Rozvod byl bezproblémový. Otec i matka se mě ptali, s kým bych chtěl být. Chtěl jsem být s matkou a na toto mi otec řekl, že to respektuje a že se ve vztahu mezi námi nic nemění. Na toto se mě myslím ptal i někdo od soudu.

Dílčí výstup druhé části:

Z odpovědí všech respondentů vyplývá, že jejich rodiče se rozvedli ještě v průběhu jejich základní školní docházky. Po počátečních obtížích se s danou situací vyrovnali a začali žít svůj vlastní život.

Část III – Vztahy k rodičům po rozvodu

Otázka číslo 8

Jaký postoj zastáváš nyní k rodičům?

Eva: S rodiči mám dobrý vztah. Během puberty jsem se často hádala s matkou, ale nyní mám s oběma dobrý vztah.

Iva: S oběma rodiči mám dobrý vztah. Matka má hodně let přítele, kterého respektuji, ale neberu ho jako svého otce.

Petr: S mými rodiči mám skvělý vztah. Matka má hodně let nového přítele, kterého respektuji, ale neberu ho jako svého otce.

Dílčí výstup třetí části:

S odstupem času se změnil i pohled – dříve dětí, dnes dospělých lidí, na rozvod rodičů. Eva našla cestu ke svému otci a její vztah k oběma rodičům je nyní kladný. Petr neměl s rozvodem rodičů problémy, se svým životem je spokojen, jak říká. Domnívám se ovšem, vzhledem k jeho neustálému oddalování sňatku s dlouholetou přítelkyní, že na něm rozvod rodičů zanechal stopy, i když si to nepřipouští. Myslím si, že má z manželského soužití strach. Nejvíce rozvod rodičů poznamenal Ivu. Jako malá se musela vyrovnat nejen s rozvodem rodičů, ale také s alkoholismem matky. Ve škole se setkávala s narážkami ohledně zdravotního problému matky. Z tohoto je patrné, že děti v tak nízkém věku si uvědomují následky alkoholismu. Proto by Iva za svého partnera nechtěla muže, který pije alkohol.

8.3 Řízený rozhovor s pracovníci OSPODu

Otázka číslo 1

Jaké je Vaše pracovní zařazení a jak dlouho tuto práci vykonáváte?

Pracuji jako sociální pracovnice na OSPOD v Českých Budějovicích. V této sféře nyní pracuji již 4. rokem.

Otázka číslo 2

Jaké podklady připravujete soudu pro stanovení výše výživného?

Ke stanovení výživného si zjišťujeme bytové podmínky rodičů. Dále jaké jsou náklady na jejich děti, jestli jsou děti nějak zdravotně nemocné. Myslíme tím dlouhodobě nemocné. O těchto věcech se vede spis, do kterého samozřejmě můžou rodiče nahlížet. U soudu probíhá pohovor s rodiči, kde dokládají potvrzení o příjmech. Pokud tyto příjmy nepředloží, soud si vyžádá přehled příjmů na určitou pracovní pozici a podle toho se pak vypočte částka na výživné. Ve stanovení výše výživného je důležitý věk dětí. Soud a OSPOD musí počítat, že se za čas výživné zvýší, protože růstem dětí se náklady zvyšují. Rodiči při určení výživného musí zůstat životní minimum ve výši 3410 Kč. Od 1. 4. 2020 by se tato částka měla navýšit na 3860 Kč.

Otázka číslo 3

Jak častým jevem je neplacení výživného rozvedených manželů k dětem?

Tento jev je pro život běžný, ale více se potýkáme s tím, že si rodič z ničeho nic výživné sníží. Potom se tento proces opět řeší soudní cestou.

Otázka číslo 4

Rodič si sníží výši výživného? Jako sám?

Ano, přesně tak. Rodič si sníží výši výživného sám. Ale v případě, že jeho nová „úprava“ výživného nebude schválena, tak musí počítat, že veškerou částku bude muset doplatit. Rodiče si své „alimity“ hlídají docela dost.

Otázka číslo 5

Jakými způsoby řešíte neplacení výživného?

Neplacené výživné si řeší rodič sám, kterému vzniká ztráta pro dítě. Rodič toto řeší přes exekuční odbor. OSPOD může jen doporučit cestu, jakým směrem jít. V případě

neplacení výživného vždy doporučujeme vše nahlásit na Policii ČR, která v tomto směru provede patřičné kroky.

Otázka číslo 6

Který ze způsobů řešení je nejúčinnější?

To se nedá kategorizovat. Nejúčinnější způsob není. Snad mě jen napadá, že nejúčinnější metoda pro všechny strany, tedy soud, OSPOD, rodiče a děti je, když rodiče přijdou společně se společnou dohodou. Toto celé soudní řízení je většinou ukončené hned po prvním stání, a pokud se budeme bavit o vynaložených finančních prostředcích, tak jistě i levnější. Ušetřené peníze lze následně investovat do dětí.

Otázka číslo 7

Spolupracujete při řešení této problematiky s jinými orgány a organizacemi?

Ohledně neplacení výživného si situaci řeší rodiče. OSPOD pouze dokáže doporučit, jak mají lidé v dané situaci postupovat.

Otázka číslo 8

Jaký máte názor na zálohované výživné

Výživné by rozhodně neměl platit stát. Myslím, že jde o návrh částky 3.000,-Kč na jedno dítě, za každý měsíc. A teď si vezměte příklad rodiče, který doposud neplatil výživné na své dítě. Myslíte si, že bude platit lépe, když bude mít jistotu, že to za něho zaplatí stát? Nebude. Jistě, pokud se budeme bavit, že toto pomůže matkám, tak ano. Ale jinak, jako vždy to zaplatíme my všichni. Pokud se podíváme na slib, který si manželé dali, než vstoupili do manželství, což je „v dobrém i zlém“, tak by své sliby měli naplnit ze sta procent. Každý rodič má přece rodičovskou odpovědnost za své děti, tak by se o ně měl postarat a zajistit dětem vhodné podmínky pro život. Zatím se toto zálohované výživné nijak nepreferuje.

Otázka číslo 9

Má soudní jednání vliv na psychiku dítěte?

Soudní jednání má velký vliv na děti, proto většina dětí dochází k psychologům. Rodiče se často u soudního jednání hádají, že nebudou posílat částku, kterou vyměříme. Často si totiž myslí, že tato částka nejde na péči dětí, ale na zlepšení poměrů jednoho

z rodičů. Což u majetnějších rodičů platí vícenásobně. Bohužel, když dojde ke sporům, tak stanovení výživného se může několikrát odročit.

Otázka číslo 10

Uzavírají rodiče často dohody ohledně výživného?

Dohody se moc nezavírají. Nikdo nechce platit víc, než musí. Jak už bylo řečeno, rodiče si neuvědomují, že stanovení výživného je pro jejich děti a ne pro zlepšení poměrů jednoho z rodičů. Jsou i případy, kdy žena na svého muže dokonce prozradí tajná čísla účtu z podnikání, jen aby jí byla přiznána větší částka. V tohle ale asi nemůžeme hledat dobro pro dítě, ale spíš pomstu a chuť po penězích.

Otázka číslo 12

Jsou ochotni rodiče přispívat i nad rámec výživného (např. na sportovní nebo kulturní aktivitu dítěte)?

Setkáváme se spíše, že rodiče nechtějí přispívat nad rámec stanoveného výživného. OSPOD proto rodiče poučuje, že toto dělají pro své děti. Často rodičům vysvětlujeme, že přispívání nad rámec výživného se týká ohledně zdravotního stavu například rovnátka, očkování, sportovní aktivit atd.

9 Situační příklady

Praxeologický vhled bude demonstrován anonymizovanými situačními příklady z aplikační praxe věcně a místně příslušného základního útvaru služby pořádkové Policie ČR, Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje, Územního odboru České Budějovice, Obvodního oddělení Suché Vrbné. Případy jsem sledoval od jejich oznámení věcně a místně příslušnému policejnímu orgánu, až do pravomocného rozhodnutí soudu.

První případ se týká neplacení vyživovací povinnosti otce k jeho nezletilým dětem. V důsledku nedostatku finanční prostředků vystavil otec své děti nebezpečí nouze.

Ve druhém případě jsem si vybral otce, který opakovaně neplatí výživné na své nezletilé děti.

9.1 Situační příklad z aplikační praxe č. 1

Na obvodní oddělení České Budějovice – Suché Vrbné se dostavila žena, která již po několikáté podává trestní oznámení na svého bývalého manžela, který neplní vyživovací povinnost. S oznamovatelkou K. V. byl sepsán PTO, ve kterém K. V. uvedla, že s povinným J. V. má dvě děti, a to Jakuba a Karlu, které byly po rozvodu na základě rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích pod Č.j.: xxx/aaa/yyy svěřeny do její péče. J. V. bylo stanoveno Okresním soudem v Českých Budějovicích přispívat na syna Jakuba částkou ve výši 1.900, - Kč měsíčně a na dceru Karlu částkou ve výši 2.700, - Kč měsíčně, splatných vždy do každého 15. dne v měsíci předem k rukám matky K. V. Oznamovatelka uvedla, že třikrát podala na J. V. trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy.

Prvotní dotaz, který policejní orgán oznamovatelce položil, byl dotaz, který vedl ke zjištění určení období neplacení výživného. Policejní orgán vycházel jednak z tvrzení oznamovatelky, ale i z posledního trestního příkazu týkajícího se „přechinu zanedbání povinné výživy“ podle § 196 odst. 1 TZ. Podle K. V. povinný dluží výživné za období 5ti měsíců, což navazovalo na období, za které byl již J. V. pravomocně odsouzen posledním trestním příkazem. Ke svým příjmům K. V. uvedla, že je na rodičovské dovolené a je závislá na sociálních dávkách, které pobírá od Úřadu práce. Celkem pobírá měsíčně částku ve výši 9.500, -Kč. (včetně dávky pomoci v hmotné nouzi), další příjem nemá. Momentálně bydlí s dětmi v sociálním bytě o velikosti 2+0. Měsíčně vynakládá za byt částku 6.000, -Kč (nájemné + služby).

Další výdaje jsou spojené s dětmi. Dcera Karla se věnuje gymnastice, za kterou platí 600,-Kč měsíčně. Syn Jakub je autista a musí navštěvovat specialisty a speciální kurzy, které jsou placené. Kurzy pro syna Jakuba stojí měsíčně 1.500,-Kč. Další výdaje jsou spojeny s jídlem, domácností a oblečením.

Policejní orgán se oznamovatelky dotázal na rozdíl mezi příjmy a výdaji, a zda trpí nouzí. Na toto odpověděla, že ano, protože kdyby nebylo dávek pomoci v hmotné nouzi, které dostává od Úřad práce a také od rodičů ze strany povinného, tak by své děti nemohla uživit.

Dále na dotaz policejního orgánu, jak urgovala povinného J. V. ohledně placení výživného, tak k tomuto uvedla, že veškerá komunikace je zbytečná, neboť povinný na její výzvy o doplacení částky nebo zaslání alimentů nereaguje a když náhodou dojde ke vzájemné komunikaci, tak na ní jen slovně útočí a vyhrožuje jí, že žádné peníze jí nedá. Oznamovatelka dále uvedla, že povinný o své děti nejeví zájem a ani v době narozenin nebo vánoc nedostávají žádné dárky.

Z výše uvedených důvodů byly zahájeny úkony trestního řízení ve smyslu § 158 odst. 3 TŘ a následně policejní orgán vyzval na základě výzvy k podání vysvětlení podle § 158 odst. 7 TŘ svědka Oldřicha V. ke svědectví ve věci trestního oznámení K. V., a k vyjádření se ohledně finanční výpomoci vůči oprávněné. Oldřich V. se dostavil na obvodní oddělení Suché Vrbné, kde podal výpověď, ve které uvedl, že K. V. pomáhá finančně od doby, kdy se rozvedla s jeho synem J. V., kdy jí měsíčně přispívá na život částkou 6.000,- Kč, neboť je si vědom, že bez jeho pomoci by své děti neuživila. Dále uvedl, že peníze dává svým vnukům a hned jak se K. V. postaví „na nohy“ jsou domluveni, že mu část peněz bude v rámci možností splácet.

K věci byl dále vyslechnut dlužník J. V., který do Úředního záznamu o podání vysvětlení podle § 158 odst. 6 TŘ uvedl, že o celé věci ví a je si vědom toho, že neplní svojí vyživovací povinnost, kterou mu určil Okresní soud v Českých Budějovicích. J. V. uvedl, že vše nastalo v době, kdy přišel o práci a jinou si nemůže najít, protože se mu stal úraz, který ho eliminuje v pracovní činnosti. Dále uvedl, že dříve pracoval pro švédskou společnost, kde měl pěkný příjem. Nyní J. V. nepobírá žádný příspěvek od státu. Jak uvádí, musí se spolehnout sám na sebe a v současné době si hledá nové zaměstnání. Povinný ke konci výslechu projevil lítost a uvedl, že bude snažit vše vyrovnat.

Policejní orgán si vyžádal zprávy z Úřadu práce, kde bylo zjištěno, že prověřovaný nebyl v inkriminovanou dobu v evidenci uchazečů o zaměstnání a nepobíral žádné sociální dávky.

- Ze zprávy Okresní správy sociálního zabezpečení vyplývá, že povinný byl v inkriminovaném období zaměstnancem jedné švédské firmy.

- Ze zprávy z města České Budějovice bylo zjištěno, že J. V. není veden v evidenci přestupků.

- Z výpisu z katastru nemovitostí bylo zjištěno, že J. V. nevlastní žádnou nemovitost.

- Z opisu z evidence rejstříku trestů vyplynulo, že byl v minulosti šestkrát soudně trestán, a to dvakrát za trestný čin krádeže a čtyřikrát za trestný čin zanedbání povinné výživy. Trestní věc J. V. byla policejním orgánem řešena v ZPŘ, kdy bylo podezřelému J. V. sděleno podezření podle § 179b TR z přečinu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1, odst. 3 TZ. Následně byl J. V. vyslechnut jako podezřelý, kdy byl s ním sepsán protokol o výslechu podezřelého. Následně policejní orgán po provedení všech potřebných úkonů předložil státnímu zástupci zprávu o jeho výsledku, kde byl uveden skutek, ve kterém policejní orgán spatřuje trestný čin, pro který je sděleno podezření. Ke zprávě policejní orgán připojil všechny písemnosti a věci shromážděné v průběhu ZPŘ. Poté byl státním zástupcem podán návrh na potrestání a obžalovaný byl samosoudcem odsouzen za užití § 62 odst. 1 TZ a § 63 odst. 1 TZ k trestu obecně prospěšných prací ve výměře 300 hodin a dále podle § 63 odst. 2 TZ obžalovanému uložil náhradu vyrovnat výživné.

Tento případ je alarmující, neboť otec dvou dětí dopustil, aby se jeho děti v důsledku toho, že na ně neplatí výživné, ocitly v nouzi. Trest ve formě obecně prospěšných prací pro J. V. nebyl v žádném případě výchovný. Dokládá to skutečnost, že J. V. do jednoho roku od nabití právní moci rozsudku Okresního soudu, nevykonal ani jednu hodinu uložených obecně prospěšných prací. Toto jsem se dozvěděl od K. V., která v současné době podala opět trestní oznámení pro neplacení výživného ze strany J. V.. Rovněž J. V. nedoplatil dlužné výživné, jak mu ukládalo rozhodnutí okresního soudu. V současné době je tento případ ve fázi prověřování podle § 158 odst. 1 TR. Dle mého názoru je kardinální chyba na straně soudců, kteří z důvodu přeplnění věznic volí radši mírnější tresty, než je samotný výkon trestu odnětí svobody s povinností výkonu zaměstnání.

9.2 Situační příklad z aplikační praxe č. 2

Na Územní odbor České Budějovice, obvodní oddělení Suché Vrbné se dostavila žena L. C., která podala trestní oznámení z důvodu, že její bývalý manžel, již dva roky neplatí stanovené výživné. S oznamovatelkou L. C. je po zjištěných skutečnostech sepsán protokol o trestním oznámení (dále jen „PTO“) kde uvádí, že se v roce 2015 rozvedla se svým bývalým manželem O. B., kdy spolu mají syna Františka. Dále uvedla, že rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích, vedené pod Č.j.: xxx/aaa/yyy, bylo povinnému vyměřeno výživné v částce 2.300,- Kč měsíčně, splatné do každého 12. dne v měsíci předem na bankovní účet číslo 12365487485/8888 matce J. C.. Dále se vyjádřila, že od doby nabytí právní moci rozsudku povinný neplnil vyživovací povinnost, kterou mu uložil okresní soud, neboť výživné zasílal v nepravidelných intervalech a v minulosti byl třikrát za „přečin zanedbání povinné výživy“ podle § 196 odst. 1, a odst. 3 TZ odsouzen. Neplacení výživného nastalo od měsíce dubna 2013 do měsíce ledna 2015, kdy povinný na výživném dlužil částku ve výši 47.100, - Kč. Poškozená J. C. do PTO uvedla veškeré příjmy a celkové výdaje, které souvisejí s dítětem, za bydlení a náklady na domácnost. Poškozená dále uvedla, že z důvodu neplacení výživného, v daném období, který povinnému stanovil Okresní soud, se dostala do existenční nouze. Dále, že otec nejeví zájem a nekupuje synovi dárky. Jako důkaz byl policejnímu orgánu předložen rodný list jejich syna Františka, dále pravomocný rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích, kde je uvedeno, že syn František byl svěřen do péče matky J. C. se stanovenou výší vyživovací povinnosti otce. Povinná dále jako důkaz předložila potvrzení o studium syna Františka.

Na základě zjištěných skutečností byly policejním orgánem zahájeny úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 TR. Dále byly ze strany zpracovatele vyžádány veškeré potřebné materiály, které slouží jako důkaz a jsou potřeba začlenit do spisového materiálu. Jedná se hlavně o zprávu z:

- úřadu práce – evidence uchazečů,

- dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi – na oprávněnou a povinného,

- okresní správy sociálního zabezpečení – zde se zjišťuje, zda je osoba výdělečně činná, či pobírá důchod,

- opis evidence přestupků z magistrátu města České Budějovice,

- z dostupných evidencí Policie ČR, kde bylo zjištěno, že povinný vykonává výkon trestu odnětí svobody ve vazební věznici České Budějovice. Z tohoto důvodu byla vyžádána zpráva z vazební věznice České Budějovice. Zde se hlavně zjišťuje, zda nahlásil vyživovací povinnosti a jeho dosavadní chování.

Z opisu evidence rejstříku trestů bylo zjištěno, že O. B. byl v minulosti sedmkrát soudně trestán, konkrétně dvakrát za trestný čin znásilnění, dvakrát za přečin podvodu a třikrát za přečin „zanedbání povinné výživy“. Policejním orgánem podle § 158 odst. 6 TŘ byl O. B. vyslechnut, poučen a k celé věci uvedl, že neměl práci, tudíž nemohl zaplatit výši výživného, které mu stanovil Okresní soud v Českých Budějovicích. Dále uvedl, že stálé zaměstnání měl naposled v roce 2015. Od tohoto roku pracoval hlavně brigádně. Po propuštění z věznice se dostal do finanční tísně a stal se z něj bezdomovec. O. B. do výsledku uvedl, že rád pije tvrdý alkohol a kouří cigarety.

Na základě skutkových zjištění vyplývajících z důkazních prostředků, je možné konstatovat, že podezřelý svým jednáním naplnil veškeré znaky skutkové podstaty „přečinu zanedbání povinné výživy“ podle § 196 odst. 1 a odst. 3 TZ, a z tohoto důvodu byla celá věc provedena ve zkráceném přípravném řízení (dále jen „ZPŘ“) podle § 179b TŘ, kdy bylo podezřelému O. B. sděleno podezření ze spáchání „přečinu zanedbání povinné výživy“ podle § 196 odst. 1 a odst. 3 TZ. Následně byl s podezřelým sepsán protokol o výslechu podezřelého, kde O. B. využil svého práva podle § 33 odst. 1 TŘ, a k celé věci odmítl vypovídat.

Protiprávní jednání podezřelého bylo dle názoru Policie ČR prokázáno důkazy, které policejní orgán provedl v přípravném řízení a následně sepsal zprávu o výsledku ZPŘ podle § 179c/1 TŘ. Celý spisový materiál byl zaslán státnímu zástupci na Okresní státní zastupitelství v Českých Budějovicích.

Státní zástupce zahájil trestní stíhání podáním „návrhu na potrestání“ u soudu.

Z důkazů, které policejní orgán předložil a z důkazů zjištěných při hlavním líčení soud uznal obžalovaného O. B. vinným a odsoudil ho za „přečin zanedbání povinné výživy“ podle § 196 odst. 1, odst. 3 „TZ“ k trestu odnětí svobody v délce 18ti měsíců a dále podle § 56 odst. 3 „TZ“ byl zařazen do věznice s dozorem.

Soud považoval za alarmující fakt, že ani skutečnost, že obžalovaný byl opakovaně soudně trestán, ho nepřiměla k řádnému chování.

Co se týká konkrétně výše uvedeného případu, který sice skončil nepodmíněným trestem, nastává otázka, zda přiměje odsouzeného k placení výživného do budoucna. Další důležitou otázkou je, zda se mají orgány činné v trestním řízení (dále jen „OČTŘ“) přiklánět k nepodmíněnému trestu, když z předchozích rozsudků je zřejmé, že opakované ukládání trestů nemá na odsouzeného výchovný účinek. Možná striktní nařízení soudu povinnost pracovat ve výkonu trestu by mohla tuto problematiku odvrátit a tím snížit ekonomický dopad pro matky žijící s dítětem „mimo systém“.

9.3 Nejčastější chyby policejního orgánu

Nejčastější chyby policejního orgánu vznikají už při samotném prověřování neplacení výživného. K častým chybám můžeme zařadit:

- nesprávné popsání skutku, pro který je obviněný stíhán,
- určení období neplnění vyživovací povinnosti
- zjištění, zda se neplatič výživného už v předchozím období dopustil přečinu zanedbání povinné výživy a či byl za tento skutek souzen,
- absence potřebných listinných dokumentů, tj. nevyžádání si zpráv od zaměstnavatele, finančního úřadu, živnostenského úřadu, obchodního rejstříku, katastrálního úřadu ohledně vlastnictví nemovitosti, evidence vozidel, exekuční komory. Vyjádření těchto orgánů tvoří podstatnou informaci pro jednání u soudu.

Chybou policejního orgánu je rovněž opomenutí dotazu směrem k oprávněné osobě ohledně toho, zda tato netrpí nouzí a rovněž prokázání stavu nouze, tedy okolnosti umožňující použití vyšší trestní sazby přečinu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1, odst. 3 TZ. Tuto skutečnost musí policejní orgán jasně prokázat

vytěžením osob a orgánů poskytující peněžní a hmotnou pomoc. Nelze spoléhat pouze na tvrzení oznamovatelky.

Rovněž dochází i k chybně vyplněnému formuláři poučení poškozeného – oběti trestného činu v trestním řízení podle TŘ. Chybou je poučení podle § 43 odst. 3 „TŘ“.

9.4 Názor na zálohované výživné formou rozhovoru

Neplatí druhý rodič výživné? Neúplným rodinám ve finanční tísní svítá nová naděje. Vláda schválila novelu, podle které má alimenty za neplatiče hradit stát, pak je z něj bude vymáhat. Měsíční částka zálohovaného výživného by měla dělat zhruba dva až tři tisíce korun¹⁸

Abych lépe pochopil státem připravovaný návrh zákona o zálohovaném výživném, tak jsem si pohovořil s policistou, který slouží na „SKPaV“, oddělení mládeže již 8. rokem a dříve sloužil na obvodním oddělení, kde se zabýval „výživou“.

Otázka číslo 1

Pokud se tě mám zeptat, co je to zálohované výživné, co tě napadá jako první?

Co je to zálohované výživné? Můžu říct, že se jedná o sociální dávku, kterou poskytuje stát, a to pouze nezaopatřenému dítěti. Tato dávka se nevyplácí automaticky, ale musí být splněny zákonné podmínky.

Otázka číslo 2

Jaké máš na mysli?

Jednou z hlavních podmínek pro přiznání tohoto typu výživného je, že povinná osoba si neplní vyživovací povinnost stanovenou soudem. Dále, že rodič dítěte, kterému bylo zálohované výživné poskytnuto, nepřestane dlužnou částku vymáhat.

Otázka číslo 3

O jakou částku se jedná?

Připravovaný návrh počítá s částkou ve výši 3.000, -Kč na jedno dítě, měsíčně, a to podobu maximálně dvou let.

¹⁸ Peníze.cz: Zálohované výživné: Za neplatiče vyrovná alimenty stát, rozhodla vláda (online). (cit. 2020-01-10). Dostupné z: <https://www.penize.cz/duchody-a-davky/322221-zalohovane-vyzivne-za-neplatice-vyrovna-alimenty-stat-rozhodla-vlada>.

Otázka číslo 4

Kdo povede veškerou agendu?

Rozumné by bylo, aby veškerou agendu vedl úřad práce v místě trvalého pobytu nezaopatřeného dítěte, kde by se zálohované výživné i vyplácelo, třeba formou stravenek na jídlo, aby se předešlo zneužití, jak vidíme u jiných sociálních dávek. Nejprve by bylo potřeba vyplnit určitý druh formuláře, ten schválit a až pak poskytovat zálohované výživné. Samozřejmě součástí formuláře by musely být přiloženy další tiskopisy. Určitě by tam nemělo chybět pravomocné rozhodnutí soudu a protokol o trestním oznámení pro neplnění vyživovací povinnosti, aby bylo zřejmé, že povinná taky činí kroky pro získání dlužného výživného. Nesměla by to být automaticky nároková dávka.

Otázka číslo 5

Jedná se zcela průlomový návrh?

Tak v České republice je vše nové – průlomové (smích), ale vážně. U nás je to nový návrh. Když se podíváme směrem na východ, tak Slovenská republika má zálohované výživné jako „náhradné výživné“ zavedené již od roku 2002, které je důmyslně propracované. Ze své praxe, kde spolupracuji i se Slovenskou republikou, můžu říct, že v tomto jsou Slováci mnohem vyspělejší.

Otázka číslo 6

Jaký máš ty názor na zálohované výživné?

Můj názor je takový, že zálohované výživné bude další dávkou, která se bude zneužívat. Když si vezmu, že v roce 2019 bylo vedeno přes 8 tisíc neplatičů výživného, a po schválení daného návrhu se jistě tento počet zvýší, tak mě napadá jen to, kolik my, daňový poplatníci, zase zaplatíme. Politici si berou nás občany jako „stádo, které je potřeba pořádně podojit“, což není možné dělat donekonečna. Ano, návrh má i své klady. Jistě pomůže matkám, které jsou opravdu v nouzi a potřebují každou korunu. Ale co se stane po dvou letech, až přestane stát vyplácet zálohované výživné? Podle mě stát jen oddaluje nezaviděnou životní situaci samoživitelek. Pokud bych měl ještě přitvrdit v názoru, tak zálohované výživné maximálně na tři děti. (V minulém režimu byly tři děti jistotou dobrého státu. Jedno dítě za matku, druhé za otce a třetí pro společnost). Ať si rodiče, kteří si dělají děti, jako kdyby si chtěli založit „fotbalové mužstvo“ vydělávají na jejich obživu sami.

Vzpomínám si na rozhovor s jednou paní, která mi řekla, že její syn má, myslím, dvě studující děti, a poctivě platí výživné, které mu určil soud. Rozhořčená se mě dotazovala, kde je spravedlnost pro ty rodiče, kteří poctivě platí, co jim určil soud. Žádná, vůbec žádná. Hlavně, že musíme platit na děti lemplů a různých vyžírek tohoto Kocourkova.

Z výše uvedeného rozhovoru vyplývá, že policista, který má letité zkušenosti v oblasti výživného, není příznivě nakloněn zálohovanému výživnému, protože se obává zneužití dobré vůle státu.

Závěr

Hlavním cílem „práce“ na téma: „Vybrané právní aspekty rozvodu manželství“ bylo na základě širšího „de lege lata“ stavu účinné právní úpravy zkoumané tématické oblasti, formou zájmového teoreticko-praxeologického vhledu analyzovat aspekty rozvodu manželství a vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem v České republice.

Věcná část „práce“ taktéž dílem poukazuje ke konstatování daného celospolečenského jevu, tj. kdy tzv. moderní doba se může jevit, jako by nepřála šťastnému a dlouhotrvajícímu manželství. V intencích opatřených a vyhodnocovaných výzkumných kvantitativních ukazatelů zveřejněných Českým statistickým úřadem vyplývá, že prakticky každé druhé manželství končí rozvodem, jak dokazuje tabulka číslo 1 (viz tabulka 1, str. 18). Výjimkou je rok 2018, kdy počet rozvodů poklesl. Uvidíme, zda tento trend se objeví i v následujících letech. V rámci detailnějšího vyhodnocení kvantitativních (statistických) dat bylo zjištěno, že v posledních letech přibývá rozvodů partnerů, kteří spolu byli víc než čtvrt století, jak dokazuje tabulka 2,3 (viz tabulka 2,3 str. 23-24). K tomu se dá jen říci, že vzájemná láska a náklonnost, která dovedla pár až ke stvrzení sňatku, se pod vlivem rozličných událostí a životních etap vytrácí, v některých případech přechází v averzi a nenávisť. Vzájemná nevraživost, pokud není řešena v samém počátku například v manželských poradnách, eskaluje v ukončení svazku.

Věcná část „práce“ formou teoreticko-praxeologického a empirického vhledu objasňuje základní východiska problematiky rozvodů u nás s ohledem na znění nového občanského zákoníku. K tomuto přispěla empirická část práce, kde byl proveden řízený rozhovor osob, jež byly v mládí dotčeny rozvodem, který dokazuje životní etapu a následky rozvodu.

S poukazem k účinnému právnímu prostředí České republiky rodinné právo rozlišuje, jak rozvod „nesporný“, tj. dohodnutý, tak rozvod sporný a rozvod s tzv. „tvrdostrannými“ klauzulí. Otázkou zůstává, zda by měl stát zasahovat do rozhodování manželů o jejich dalším vzájemném soužití, pokud tito o další společný život nemají zájem (např. rozvod s „tvrdostrannými“ klauzulí). Odpovědi na tuto otázku přinese až soudní praxe, která by mohla vyústit ke změně zákona. Osobně se domnívám, ačkoliv se naše právní předpisy snaží při rozvodu manželství chránit děti žijící v manželství, neměl by stát zasahovat do rozhodování manželů. Pokud je vztah mezi manželi tak rozvrácen, že nemohou dál spolu žít, nemá smysl v manželství nadále setrvávat. Narušené vztahy mezi manželi negativně ovlivňují, jak je samotné, tak také jejich děti. V takovém případě je lépe manželství ukončit.

Nicméně není rozvod jako rozvod. Některé končí přátelsky, většina ovšem celoživotním nepřátelstvím, neodpustitelnou urážkou a mnohdy i snahou o pomstu. Bohužel do těchto šarvátek dospělých jsou zatahovány děti, a to velmi nevybíravým, někdy až podlým způsobem, kterým vznikají psychické potíže, jak dokládá tabulka číslo 4 (viz tabulka 4, str. 28).

V další části „práce“ autor poukazuje na vyživovací povinnosti rodičů k dětem, zejména ve vztahu k neplnění jejich vyživovací povinnosti. Praktická vymahatelnost výživného je v našem státě velkým problémem. Vše je ponecháno na tom z rodičů, který má svěřené dítě do péče. Pokud se rodič, který má finančně přispívat na výživu dítěte, rozhodne neplatit výživné, náš právní systém není schopen neplatiče přinutit k placení.

Neplacení výživného a s tím spojené trestně právní jednání osob ve formě přečinu zanedbání povinné výživy, který má vzrůstající tendenci, oslabuje vymáhání práva v České republice. Domnívám se, že tomuto pomohli zákonodárci České republiky, kteří nepříliš vydařenou novelou „TZ“, která nabyla účinnosti dne 8. 12. 2012, kde snížili trestní sazbu u dvou skutkových podstat § 196 „TZ“ hned o 1 rok, čímž neúmyslně přispěli ke snížení obav pachatelů tohoto trestné činu z trestní represe.

Vedlejším cílem „práce“ byla v rámci užitých kvalitativních výzkumných technik, tj. např. řízených rozhovorů směřovaných k dotčeným orgánům veřejné správy, např. Policie ČR a OSPODu, či přílehlavých kasuistik vyhodnotit možnost aplikačních postupů v intencích zkoumaného tématu, včetně návrhů možných zefektivňujících opatření.

V empirické části „práce“ byly provedeny polostrukturované rozhovory mimo jiné s pracovníci OSPODu a policistou, který se díky své dlouholeté praxi vyjádřil k připravovanému zákonu o zálohovém výživném. Výše uvedené situační příklady se týkají neplnění vyživovací povinnosti. Z těchto je zřejmé, že někteří povinní nerespektují rozhodnutí soudu o placení a doplacení výživného i za cenu přiděleného trestu (např. obecně prospěšné práce). V rámci demonstrováných a vyhodnocovaných situačních příkladů došlo k důležitému zjištění, že opakované odsouzení za neplacení výživného nevede k nápravě.

Rovněž z polostrukturovaného řízeného rozhovoru s pracovníci OSPODu vyplývá, že neplacení výživného je častým jevem. Jsou i takoví povinní, kteří si v rozporu rozhodnutí soudu sami sníží výživné (např. povinný se znovu ožení a v nové rodině se munarodí dítě). Neuvědomují si, že se dopouští trestného činu maření úředního

rozhodnutí a vykázání podle § 337 „TZ“. Podle pracovnice OSPODu dohody o výši výživného nejsou tak časté, neboť nikdo nechce platit víc, než musí, i když se jedná o jejich dítě. Vymahatelnost výživného by měl zajistit stát prostřednictvím své moci výkonné i soudní.

Stát tento stav neřeší vymahatelností práva, ale přípravou zákona o zálohovaném výživném. Na základě tohoto zákona bude státem vypláceno výživné ve výši 3.000,-Kč měsíčně po dobu maximálně dvou let. Tato dávka je zaručena podmínkou podání trestního oznámení na dlužníka a zdržení se platby výživného ze strany povinného po dobu minimálně čtyř měsíců.

Po vypracování „práce“ a po vyhodnocení výše uvedených rozhovorů ohledně vyživovací povinnosti, jsem si položil několik otázek ohledně výživného. Co by vedlo k lepšímu vymáhání dlužného výživného?

Domnívám se, že soudy při stanovení výše výživného by měly v každém případě vyžadovat výši příjmu rodiče, jenž má přispívat určitou částkou na výživu a výchovu svého potomka, od finančního úřadu. Často se stává, že i když tento rodič má dostatečný příjem, neplatí výživné a odmítá přispívat nad rámec stanoveného výživného např. na sportovní kroužky, zdravotnické potřeby. Možným zefektivňujícím opatřením by bylo zavedení systému pokut, jejichž výše by byla odstupňována podle výše příjmu neplatiče. Pokud by ani v tomto případě nebylo výživné uhrazeno, bylo by vhodné, obstatit majetek dlužníka, a to do uhrazení dlužného výživného. V případě obstatení nemovitého majetku by došlo k zapsání této skutečnosti do katastru nemovitostí. Veškeré náklady s tímto spojené by měly jít k tíži dlužníka. Pravomoc by byla svěřena České správě sociálního zabezpečení, bez možnosti odvolání proti jejímu rozhodnutí. Tímto krokem by došlo k urychlení výběru dlužného výživného a předešlo by se zdlouhavým soudním řízením.

Ohledně zálohovaného výživného, je třeba položit si otázku, jaký bude postup po uplynutí dvou let po jeho vyplacení a dále podaří-li se vymoci dlužné výživné a donutit neplatiče k doplacení svých závazků? Dle názoru autora „práce“ se nepodaří vymoci zpět peníze daňových poplatníků. V rámci návrhu „de lega ferenda“ se domnívám, že možným řešením je pro tento případ aplikace trestu odnětí svobody za nevrácení zálohovaného výživného a neplacení výživného na dobu doplacení dlužného výživného spolu s náklady na vazbu. Trest musí být spojen s prací povinného ve vězení, aby mohl dluh uhradit. Pokud ani toto nepomůže, zbývá jediná možnost, a to je zřízení vězení pro dlužníky, kde budou neplatiči umístěni do doby zaplacení dluhu. Není podstatné, kdo dluh uhradí, ale jeho úhrada.

Seznam použitých zdrojů

1) Literární zdroje

a) literatura

- 1) ČERNÁ, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 114 s. ISBN 80-86432-11-4.
- 2) DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5.
- 3) ELLIOTT, J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002. 206 s. ISBN 80-247-0182-0.
- 4) FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 260 s. ISBN 978-80-7478-500-9.
- 5) GLOS, J. *Rodinné právo*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1970, 305 s.
- 6) JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, Glosátor, 2009. 1312 s. ISBN 97-8807-502-2301.
- 7) KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 216 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- 8) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- 9) Malý, K., Sivák, F. *Dějiny státu a práva v Československu. I. díl*. Praha: Panorama, 1988. 568 s.
- 10) NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vydání, Praha: Linde, 1995. 226 s. ISBN 80-85647-84-2.
- 11) NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, 2017. 208 s. ISBN 978-80-271-0431-4.
- 12) *Občanský zákoník: novelizované znění: rejstřík: redakční uzávěrka* Ostrava: Sagit, 2012. 320 s. ISBN 978-80-7208-920-8.
- 13) ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 435 s. ISBN 80-7038-078-0.
- 14) ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. 336 s. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

b) dokumenty, články, příspěvky

- 1) PAVLÁT, J. *Děti v rozvodových sporech: Severoamerické studie /1980–2001/*. Československá psychologie 2005 / ročník XLIX / číslo 5. 62 s. ISSN 0009062X
- 2) KALHOTKOVÁ, D. *Adaptace rodin na porozvodovou situaci a její zvládnání dětmi*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006.
- 3) HAVLÍČEK, BRAIN, Team, *rodinné listy*. Praha: 2014, č. 2. 40 s. ISSN 1805-0824.

2) Elektronické zdroje

a) webový portál

- 1) Novinky.cz: Zabiják manželství? Věk poblíž čtyřicítky (online). (cit. 2020-03-10). Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zabijak-manzelstvi-vek-pobliz-ctyricitky-346719>.
- 2) Penize.cz: Zálohované výživné: Za neplatiče vyrovná alimenty stát, rozhodla vláda (online). (cit. 2020-01-10). Dostupné z: <https://www.penize.cz/duchody-a-davky/322221-zalohovane-vyzivne-za-neplatice-vyrovna-alimenty-stat-rozhodla-vlada>.
- 3) Czso.cz: Sňatky a bilance manželství (online). (cit. 2020-01-10). Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917302/130055190405.pdf/314159ab-3c56-4d5d-b98e-eeee5e0d531d?version=1.1>.
- 4) Czso.cz: Rozvod podle věku muže (online). (cit. 2020-01-01). Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917302/130055190501.pdf/591c177f-fa36-4f03-aed9-4307da3a8597?version=1.1>.
- 5) Czso.cz: Rozvod podle věku ženy (online). (cit. 2020-01-01). Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917302/130055190502.pdf/78bc43a0-4f1e-4eee-ba9c-b43122382eb8?version=1.1>.
- 6) SAMKOVÁ, K. (Při uzavírání manželství...) In *Facebook* (online). 02. 02. 2019 22:00(cit.2019-02-02). Dostupné z: https://www.facebook.com/klara.a.samkova?fref=search&__tn__=%2Cd%2CP-R&eid=ARDeczdO0UcOpjT_v3gDZq3EsvVPOVknzwLQ8V8EoigbQjhgwQ8xScrgZGvGsYzrHPLRok284N871tPU.

b) legislativní dokumenty

- 1) ČESKO. Sdělení č. 104/1991 Sb. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>.
- 2) ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.
- 3) ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 25. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>.

c) ostatní zdroje

Kromě výše uvedených zdrojů byl při zpracování bakalářské práce využit následující materiál:

- interní databáze Policie ČR
- ETR

Seznam zkratek

NOZ – nový občanský zákoník

SKPaV – služba kriminální policie a vyšetřování

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná

TŘ – trestný řád

TZ – trestní zákoník

ZPŘ – zkrácené přípravné řízení

ETR – elektronická evidence trestného řízení

OOP – obvodní oddělení policie

Seznam tabulek

Tabulka 1: počet sňatků a zánik manželství ve vybraných letech.

Tabulka 2: rozvod manželství podle věku muže

Tabulka 3: Rozvod manželství podle věku ženy

Tabulka 4: Reakce dětí na rozvod rodičů strukturované podle věku dítěte.

Tabulka 5: Porovnání kriminality mužů a žen v Jihočeském kraji dle § 196 TZ